

"Ko bi Slovenci svojo domovino tako ljubili kot ljubijo vino in dekleta, ej, prihodnost bi bila naša zagotovo."

(Josip Jurčič)

1.1. NAVODILO ZA UPORABO

Žeja je - tako nas "tolažijo" nekaterniki² - našemu plemenu prirojena.

Ampak, tudi če reč razumemo le še kot eno v dolgem nizu kritizerskih nesramnosti na rovaš vsestransko zidealiziranega avtostereotipa našega milega naroda, si

končno vendar moramo priznati: če se kje zares veliko pije (in to zelo tjavdan, brez reda in prave potrebe), se pije na Slovenskem.³

Potemtakem bo res držalo - če na stvar pogledamo primerno karikirano in hiperbolično -, da je med vsemi mogočimi -izmi tega enkratnega sveta na Slovenee (in kajpak tudi Slovenke) še najgloblji in najtrajnejši vtis napravil - alkoholizem.

Ker - kdaj že je alkohol, v takšni ali drugačni obliki, postal del slovenske folklore, običajen spremljevalec tako prazničnega kot delovnega vsakdana!

¹ Če se je Rene Descartes (1596 - 1650), po latinsko *Cartesius*, z reko *Cogito, ergo sum* (Mislim, torej sem) izvil iz primeža skepse, se je Anton Prijatelj s knjigo *Pijem, torej sem?** vanj spet vklestil. Naš naslov je namerna modifikacija njegove alkozofije; opozarja, da alkohol(izem) na Slovenskem vendarle ni zgolj individualna kvaziamletovska dilema (Piti ali ne piti...), pač pa svojevrsten družbeni fenomen, ki korenini v čudno sprevrženem razumevanju narodne identitete - v alkoholu slovenski človek išče (in najdeva?!) potrditev svojega slovenstva.* Anton Prijatelj, *Pijem, torej sem?*, Novo mesto 1992. V knjigi *Prijatelj kot praktik* (zdravnik-specialist medicine dela ter član novogoriške invalidske komisije) razkriva tragične razsežnosti slovenskega alkoholizma.

² Pravzaprav gre za znamenitega Frana Šukljeta, ki takole opisuje "stari kranjski običaj", da se pije, pa če je vzrok ali ne: "Bokali so se pa vseeno praznili, ne vem, ali so gospodje dalje pili, da potolažijo svojo patrijotično razburjenost ali pa radi žeje, prirojene našemu plemenu." Glej: Fran Šuklje, *Iz mojih spominov*, I. del, Ljubljana 1988, str. 20.

³ S trditvijo seveda ne želimo niti zaničevalno karikirati niti navedujoče poteneirati - če smo malec zlobni - že od Cankarja slavnih "slovenskih razmer." Je pa res, da namerno pozabljamo na pereči ex-sovjetski vodakklub, pa tudi sieer se nam zadeva v svoji trajnosti zdi preveč resna, da bi jo mogli primerjati z razvpitimi skandinavskimi trajekti, islandskimi sobotami, balkanskimi vašarji ali ameriški (moto)partiji.

Kdaj že je prerasel nehoteno slučajnost in se razvil v svojevrsten družbeni fenomen⁴, ki - če povemo po pesniško - prav kot bršljan trdno oklepa in zajeda našo individualno in kolektivno eksistenco.

Kdaj že se je skorajda spojil s čudno sprevrženo narodno identiteto, ki agropopovski "pivo, rugzak, šnops" razume kot dokaz slovenstva, športno Planico pa kot ljudsko veselico in pijanski žur.

In hkrati, po drugi strani - kdaj že se je alkohol, ta "legalna droga", zastrl v tabu, ki se o njegovih dramatičnih (tragičnih) razsežnostih na Slovenskem kaj nerado govori, čeprav je javna skrivnost, da je alkoholizem zelo tipična slovenska socialna bolezen.⁵

Ko se tako lotevamo neljubega razglabljanja, se hočeš nočeš slejkoprej znajdemo v nerodnem položaju: vsa reč se namreč na eni strani navkljub dobrohotnemu namenu prav lahko sprevrže v zoprno pridigarsko obtoževanje in oštevanje, v neživiljenjsko, moralistično "narodno pedagogiko", na drugi strani pa - če se zadeve polotimo le s ptičje perspektive - v osladno burko s tortami in breami za vsakogar.

Ker pa naš cilj ni niti moralni maček niti režanje kar povprek, naj se bralec stvari loti, kot se je je pisee: s švejkovsko norčavostjo in s pekočo skrbjo hkrati.

1.2. FILOZOFSKA UVERTURA V ALKOHOLNE "UČINKE IN VZROKE"

Tako. Zdaj, ko smo ugotovili nekaj grenkih dejstev, pa se le podajmo v slovenske pivske revirje "zdanjih in prednjih časov" in povejmo za uvod kakšno lovsko o slovenskih alkoholnih "učinkih in vzrokih" (kajpak z najboljšim možnim namenom).

Čeprav povprečen Slovenec ne ve kaj prida o Voltairovem Kandidu, o čudoviti Panglossovi filozofiji pa se mu še sanja ne, je reč v svoji einični norčavosti in hkratni smrtni resnobi kot naročena za naše razmišljanje. Še marsikdaj in na marsikaterem mestu tele provokativne razprave si bomo namreč morali priznati, kar je modro uganil mojster Pangloss, namreč, da ga ni učinka brez vzroka, da je vse ustvarjeno v svoj namen in da

ne more biti drugače, kot da je ustvarjeno v najboljši namen.

Potemtakem ima fenomenalno slovensko alkoholjube - ker očitno ima svoje učinke - tudi svoje vzroke. Ti so seveda (kot se za pokrajinsko dušo našega naroda spodobijo) sila raznovrstni in primerno zapleteni⁶, zato si je pa tudi naivno domišljati, da bi še tako poglobljeno proučevanje učinkov lahko razkrilo misterij vsestranske pojavnosti njihovih vzrokov.⁷

Ampak, ker imamo pri vsem tem - kot rečeno - najboljši namen, razkrinkajmo za popotnico tisti vzrok, ki bi ga v vesoljnih Butalah gotovo sprejeli z navdušenim ploskanjem in viharimi živioklii: rujna kapljica je bila nedvomno ustvarjena v najboljši namen, v slovenski namen tako rekoč, in zato ne more biti drugače, kot da je očeak Noe prvo z najboljšim namenom stisnil prav za našo žejo.

Ergo: ker je tako, se ga z najboljšim namenom vred nikoli ne branimo preveč. Narod naš pa dokazuje hrani, da se ga tudi nikoli nismo.

In o tem bo tekla beseda v teje esejistično obarvani razpravi.

2.1. GOSTILNIC KOT GOB PO DEŽJU

Ivan Rob, najveselejši med sicer tradicionalno "žalujoiimi ostalimi" slovenskimi pesniki, je v znameniti travestiji Jurčičevega Desetega brata takole nazorno orisal lepote slovenske domovine:

*"Ni gore, hriba ne gorice,
kjer cerkvice se ne blešči;
ni mesta, trga ne vasiice,
da ne bi krčma stala v nji."*⁸

Tako je z najboljšim namenom zabeležil dejstvo, ki so o njem ne brez vzroka živkale že mnoge generacije slovenskih vrabecev: ob vsakem božjem hramu je pri

⁴ Kot je Jean Delumeau v knjigi *Le Peur en Occident*, Paris 1978, razlabiliziral fenomen strahu, tako bi se kdo že končno moral z antropološko-zgodovinskega vidika lotiti nenavadnega, pravzaprav kar fenomenalnega slovenskega alkoholjuba.

⁵ Prof. dr. Anton Dolenec, znameniti slovenski patolog, ki je v plodnem obdukejijskem življenju pogledal v jetra lepemu številu ex-Slovincv, rad pove, da sta dva največja sovražnika slovenskega naroda vojna in - alkoholizem.

⁶ Primerjaj: Anton Trstenjak, *Misli o slovenskem človeku*, Ljubljana 1991.

⁷ Bralec se lahko o tem prepriča, če le prebere kakšno izmed sicer ne tako redkih tozadevnih knjig, kakšno Rugljevo reeimo, kot je *Dolga pot*, Ljubljana 1981, ali pa kakšno "mohorjevko", npr. Jožeta Ramovša knjigo *Alkoholno omamljen*, Celje 1986.

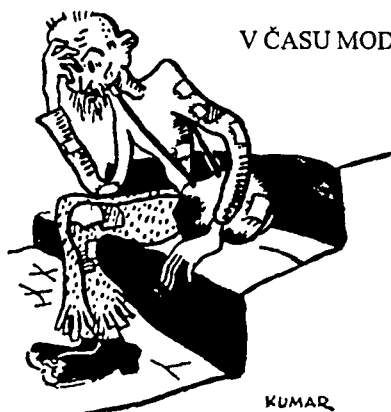
Sicer pa za podkrepitev dejstva, da je mnogo metod, nobena pa ni popolna, zadostuje tudi pozornejše spremljanje Rugljevega "boja" zoper t.i. kobal-lokarščino, torej slovensko institucionalno psihiatrijo. S tem v zvezi glej npr. članek *Njegova pot*, Mladina, 14. februar 1995.

⁸ Glej: Ivan Rob, *Izbrano delo*, Maribor 1965.

nas tudi kakšen vinski. V cerkvi pač ne teče le božja, ampak tudi vinska služba, in neumen bi bil možakar, ki bi si spotoma ne privezal duše. Zakaj bi ga pa pili le gospod župnik?! In s suhim grlom se tudi ne da lepo slovensko zapeti, ka-li? Saj je že Fran Milčinski zapisal, kako je v pijanskem navdušenju en tak zatulil zdaj nič več popularno (jugo)slovansko himno:

*"Mej duš Slovani, preklet hudič,
naša reč slovanska, fiks Lavdon,
sakramensko živo klije,
dokler, harduš krščen,
naše verno srce, krucinal krvav,
za naš narod bije!"*⁹

Zgodilo se k sreči ni v cerkvi med povzdigovanjem,

Moderni Descartes:

Stradam - torej sem!

ampak na dolenskem vlaku v nedeljo zvečer; edini trecen na njem je bil - pisatelj sam! Zato je pa zgodbo tudi zaključil s še danes izvirnim predlogom: "Na Angleškem ima vsak vlak svoj posebni voz za pijance. Slična uredba bi bila tudi na dolenski železnici nujno potrebna. Toda posebnega voza ne bo treba za pijance, ampak seveda za treznce, ker je teh manj. In niti celga voza ne bo treba, majhen oddclek s štirimi sedeži bo zadoščal."¹⁰

Pa šalo na stran, čeprav o dolenskem pijanstvu ni prav veliko šal - vse je menda lepo res. Kot je lepo res tudi vse, kar bomo v nadaljevanju zapisali o (pre)številnih krčmah, ki so po Slovenskem vedno bile, so in bodo materialni dokaz zavzete pивske kulture, ki nas je prav tako zvesto in vztrajno kot tista "taprava" - o kako hudobno! - spremljala in ohranjala skozi stolctja. Saj se ve: od zibelke do groba ne gane moja se zvestoba, Slovenec sem! In če kje, se v dobri slovenski gostilni

počutim domače in na svojem.

Zato jih pa na Slovenskem nikoli ni manjkalo. Recimo naše stolno mesto, "bela Ljubljana", je - kot navaja Ivan Vrhovec - ¹¹ leta 1792 imela kar 162 gostilnic, v Prešernovem času (torej po 1830.), ko je mesto štelokrog 15000 duš, pa 154 vinotočev, 6 pivovarn, pa še po 7 kavarn in žganjarij za povrh. To z drugimi besedami pomeni, da je vsak tak hram bil napajališče za kakšnih 90 ljudi. Napajališče? Da; kaj pa drugega! Morda se res grdo sliši, ampak podatki o popiti pijači (o tem v naslednjem poglavju) so neusmiljeno resnični in dokazujejo, da je bila pivska vnema rajnih Ljubljančanov prav saharaska, logika najboljšega namena iz našega uvida pa je tudi vzorno delovala.

Tako zelo, da je do današnjih dni preživela tista ljudska ugotovitev, kdo da so v resnici Ljubljančani. Pesem namreč nedvoumno sporoča, češ, tam v Ljubljani sami so pijanci. In očitno ne kar na suho! Že ljubljanski zdravnik dr. Viljem Lipič, ki je 1834. podrobno popisal razmere v mestu,¹² je ugotovil - po njem pa žalostno dejstvo povzema Josip Mal - "da je bilo v njegovi dobi v Ljubljani (s 15000 prebivalci) kakih 400 pijancev".¹³ Menda pa - tako Lipič - je bilo v prejšnjih stoletjih še slabše.

Da nam kdo ob tehle nerodnih podatkih ne bi očital provincialne zarote zoper milc nam Ljubljančane, se ozrimo še v domače loge in pometimo pred lastnim pragom. Torej: leta 1843. je bilo v samem mestu Celju 33 točilnic in gostiln (ali cna na vsakih 55 prebivalcev!), v okraju celjskega magistrata pa 73 gostilničarjev, 39 točajev piva in 2 kavarnarja.¹⁴ Leta 1902. je bilo v mestu še vedno slovenskega alkoferomcna vrednih 35 gasilnic žeje, kar pa je ob takratnih 6713 prebivalcih pomenilo cno "le šc" na vsakih 192 ljudi.¹⁵ Hudi nacionalni boji, ki so prav v teh letih divjali po mestu, so lepo krščansko navado, da se žejnemu da piti, pa če je Rus ali Prus, povsem izkoreninili. Tističas se je "v biscru na Savinji" pilo le še po načelu: "Vsak k svojim!"¹⁶ V slo-

⁹ Fran Milčinski, *Zbrani spisi, I. knjiga (Igračke - Muhoborci)*, Ljubljana 1960, str. 208.

¹⁰ Prav tam, str. 213.

¹¹ Ivan Vrhovnik-Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, Ljubljana 1926, str. 5-8.

¹² Gre za v nemščini napisano, 150 strani obsegajočo knjigo, z naslovom *Grundzüge zur Diopsobio-statik*, Ljubljana 1834.

¹³ Josip Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, (Najnovejša doba), Celje 1928, str. 632.

¹⁴ Niko Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. Topografski podatki po odgovorih na vprašalnice nadvojvode Janeza (1818) in Georga Gotha (1842)*. Prvi del, I. snopič, Ljubljana 1985, str. 109-110.

¹⁵ *Zgodovinski arhiv Celje, Mestna občina Celje, fasc.106, št. 7432/1905.*

¹⁶ Glej dve deli Janeza Cvirna, in sicer: *Kri v luft! Čreve na plot! Oris družabnega življenja v Celju na prelomu stoletja*, Celje 1990, in *Boj za Celje. Politična orientacija celjskega nemštva 1861-1907*, Zbirka *Zgodovinskega časopisa 5*, Ljubljana 1988.

venskih lokalih se je dokazovala slovenska, po nemških pa nemška narodna zavest. Še en dokaz, da naslov naše razprave ni kar iz trte zviti: narodna zavest je bila, pa naj se še tako nesramno sliši, v slovenski zgodovini tudi pivska zavest! In seveda obratno.

Toda vrnimo se še za hipee k rdeči niti tegale poglavja - k nenavadni množičnosti gostiln, ki bi jih glede na povedano lahko imenovali tudi kar "gasilski domovi". (In sploh ne bi bilo narobe. Saj se ve, da so gasilske rabote že od njihove prve prikazni ne le podoba požrtvovalne pripravljenosti, pogasiti kar koli - kakopak tudi žejo! -, pač pa tudi trdne pripadnosti troedini vaški skupnosti: eerкви, gostilni, gasilskemu domu). Celjani Ljubljčanom po tej plati pač ne bi imeli kaj tipično pokrajinsko (zgodo)vinskega očitati; navsezadnje še dandanašnji imamo za najhujšo žejo vsak svojo nemajhno pivovarno; lokalpatrioti, kot smo, pijemo kajpak vsak svoje in se ljuto konkurenčno borimo, kdo ga bo več.

Če pa že iščemo kraj za zajetno knjigo slovenskih pivskih rekordov, pa povejmo, da je to nekoč zanesljivo bila Kaniža pri Ptujju. V tem spodnještajerskem trgu je leta 1858 živelo 450 ljudi, ki so iskali "pozabo trpljenja" in "preganjalea žalosti" v nič manj kot 18 gostilnah!¹⁷

Potemtakem bo kar držalo, kar je v svojih znamenitih Podobah prednikov nakazal že Janez Trdina: strah pred vodo¹⁸ je bil največji prav na podeželju. Butalei bi takoj ugotovili, zakaj: tam je bila narodna zavest že od nekdaj posebno močna; slonela je namreč tudi na lastni proizvodnji, ki ni bila majhna.

2.2. OŠTARIJE, KRČME, GOSTILNE ITD. ITN. IPD.

Pravijo, da kvantiteta prinaša kvaliteto. V športu že, pri žlupanju pa ne!

Tolikšna poplava najrazličnejših gostiln, krčm, oštarij, žganjarij, šnopsarij, pivnic, točilnic, ostajališč, trakterij, pušlšankov in kar se je v ta namen še uporabljalo besed, je, ne da bi se kaj prida menila za najboljše namene, povzročila krepko inflacijo njihove kakovosti.

To pa je v naši lepi slovenščini že zdavnaj botrovalo rojstvu tudi takih besed, kot so denimo beznica, brlog, luknja ali pajzelje. Jakob Alešovec, ljubljanski revolveržurnalista, kot ga je v sveti jezi zavoljo pisanja njegovega Brenelja imenoval Josip Jurčič,¹⁹ je o vzrokih in učinkih slovenskega alkopitja iz lastnih izkušenj marsikaj (z)vedel. Zato je tudi nekako samoumevno, da je "ta duhovita, dovolj sposobna, a do eksempla bedna pojava slovenskega novinarja"²⁰ med drugim spisala tudi za celo knjigo dokumentirane pivske proze, ki že v naslovu Ljubljanske slike, podoba ljubljanskega sveta pod drobnogledom (1879) napoveduje naturalistično zavzetost pri obravnavanju tabuplasti takratnega bitja in žitja.

In res, v knjigi Alešovec poznavalsko natančno ustvari tipologijo za Slovence zelo značilne skupnosti: oštarija / birt / pijanee. Oštarije in birte²¹ prav po biološko razvršča v 4 razrede, pač v skladu z njihovimi bolj ali manj (ali nič) finimi kvartirji.

Preden jih naštejemo in se malee podrobneje pogledimo vanje, povejmo, da je Alešovec take gospode in gospe bolj malo cenil. Bil je pač pravi človek iz ljudstva, ljudstvo pa je bilo že od nekdaj prepričano, da se zlepa ne najde bolj pokvarjenih ljudi (no ja, tudi mesarji in farške kuharice nikoli ne pridejo v nebesa, ampak o tem kdaj drugič), kot so tile oderuhi in goljufi, ki vino mešajo z vodo, prodajajo slinaste ostanke in revskom pijancem podtikajo čudne račune. Skratka, Alešovec je verjel, da jih je mogoče primerjati kvečjemu s polipi, s sesali, ki da "srkajo mozeg iz ljudi".

Janez Trdina to hudičevo navezo v svojih Podobah prednikov razkrinkava s takšnole ljudsko razlagalno zgodbi: "Revež pogostil je hudiča z vinom, hudič ga vpraša, koliko hoče za postrežbo; kmetič veli, nič. Hudič pravi: To ni moja navada, da bi zastonj kaj jemal. Dal ti bom dobro plačilo. Tu imaš patent za krčmo. Če boš točil pošteno, obogatel boš v 10 letih, če boš pivee sleparil v 5, če boš pijancem kradel tudi v enem. Tako je nastala prva krčma. Popred dajalo se je vino zastonj kakor voda."

¹⁹ Glej: Josip Jurčič, *Zbrano delo*, 11. knjiga, Ljubljana 1984; *Zoper slovensko revolver-žurnalistiko Brenclj-Alešovecove*, str. 191-201.

²⁰ Matjaž Kmecl, *Od pridige do kriminalke*, Ljubljana 1975, str. 111.

²¹ Ivan Vrhovnik-Staroslav, n.d., str. 9: "S tujim laškim ali nemškim imenom so naši predniki klicali krčmarja ali gostilničarja. Že Trubar omenja 'oštarijo'. Ta beseda se čuje še dandanes med ljudstvom... Laške 'oštarije' še ni izpodrinila domača gostilna ali krčma, ki sta obe viemeljeni v starslovenščini (gostilnica, gostilnik; gostinnica, gostinnik, krčbnik, krčmnik, krčmovati - Miklošič, Lex.)."

¹⁷ Primerjalno zanimiv je podatek, da je med obema vojnama v Rogateu, trgu z okoli 800 prebivalci, bolj ali manj stalno delovalo 10 gostiln, da o t.i. pušlšankih sploh ne govorimo.

¹⁸ Janez Trdina, *Podobe prednikov*. Zapiske Janeza Trdine iz obdobja 1870-1879. 3. knjiga, str. 779: "Strah vode je tod velik. Z vinom ne meša je kmet nikoli, še gospod malokateri - češ je škoda! Tudi so taki, ki vode nikoli ne pijo. Modra starica mi je rekla, da jej strašno teži želodec, če jo pije, da jej škodi - kedar ji je slabo, srkne raje 1/2 kupice vina, ali pa 3-4 glažke dobre ga briujevea."

Ampak vrnimo se k Alešovčevi tipologiji, ki jo Ivan Vrhovnik - Staroslav v knjigi *Gostilne v stari Ljubljani* (1926) skorajda dobesedno obnavlja. Rodbinsko ime za te gostilniške doktorje Fauste ni Prodana duša, pač pa Homo spirituosos. Duhovito, kaj? Kar diši po špiritu! Ja, in 4 tipi? Tile so:

1. Polypus nobilis (gostilničar za gospodo)
2. Pater familiaris (gostilničar boljše vrste)
3. Homo copulator speculans (krčmar nižje vrste) in
4. Homo veneno vivens (žganjar).

POLYPUS NOBILIS, KDO JE MAR?

Gnezdi po mestih, saj ima "svoj brlog... na bolj obiskovanih krajih, kakor tudi pajk le tam nastavlja mreže, kjer je več muh." Če se taki gostilni reče brlog, je to čista hudobija. V njej je namreč "vse politirano in svetlo", mize so "pisano pogrnjene ali kamenite", natakariji so črno oblečeni in v belih srajcah, natakarike pa bolj kot "strežljivim boginjam" podobne mladim gospodičnam ali nališpanim igralkam.

Toda, kaj pomaga še tako lepa oprema in dobra postrežba, če pa tudi taki birti kot volkovi menjajo le dlako, čudi pa ne. Točijo namreč nikakršno vino, tako da te "od pol litra mora bolcti glava, če si le božji." Tudi "golaž, narejen iz ostankov prejšnjega, če ne prejšnjih dni... ti zaleže toliko, da se vsaj leto dni vselej streseš, kadar kdo izgovori to besedo, ali če ga vidiš na mizi." Tako se zaveš, da si bil v boljši gostilni šel ob odhodu. Račun je namreč tak, da misliš, "da si požiral desetice in pil dvajsetice", da je mera polna, pa moraš dati še "za po vrhu" ali "za tobak", čemur se v manj nobel gostilnah reče lepo po slovensko Trinkgeld.

IN PATER FAMILIARIS?

Ta tič je že manj fin, kar se precej vidi že po gnezdu, v katerem "je vse na nižji stopnji; prav gosposkega ni mnogo." Gostov to ne moti kaj prida, saj sta jelo in pilo bistveno boljše kot v t.i. gosposkih gostilnah.

Tu se torej dobode "nepokvarjeno domače vino" in "poreijoni (so) veliki, pa ne predragi", zato pa v tak kvartir zahajajo ne le meščani, pač pa tudi kmetišči, ki so ravno tako dobrodošli in jih nihče ne gleda postrani. In kar je največ vredno: "Oko očeta gostilničarja je pa vedno odprto in gleda, da nikomur ni prazen kozarec - zlasti, če pojo pri kaki mizi karte in ljudje bolj gledajo vanje kot v kozarce". Poleg birtovega počtenja, ki zanj ne bi bilo pametno dajati roke v ogenj, se v takih gnezdih dobi še ena jako zanimiva navada: lahko si "le vesel, pijan pa ne". To je sicer resna pomanjkljivost, ki pa nikogar posebej ne moti, saj na Slovenskem že od nekdaj nihče ni pijan, ampak vedno le vesel, lušten, dobre volje itd.

HOMO COPULATOR SPECULANS

Je tič bolj zanikrne sorte, "škodljiva zver". Za pijanec mu je figo mar, njegov "brlog je... že ves na nižji stopnji. Mize niso pogrnjene, ali če so, vselej le z uma-

zanim ali raztrganim perilom; stoli so okorni, duh neprijeten. Postrežba je ženska... Pijača in jed v taki gostilni ni za razvajene ljudi; še celo za kmeta ne, kvečjemu za kakšnega mestnega postopača najnižje vrste. Kleti ni, sodček vina se pa že kje spravi, in več kot vedro ga tak gostilničar navadno ne premore."

Gostov podnevi skorajda ni, "zato krčmarju tudi ni treba skrbeti ne za kuhinjo, ne za klet, pač pa za take ženske, ki so z vsakim 'prijazne'. Preveč obnošne pa ne smejo biti, da gostu ne jemljejo apetita, sicer gre, še preden je izpraznil prvi četrt liter godljce, narejene iz vina in vode..."

Ampak tudi tak krčmar ima eno dobro lastnost: gostu rad pomaga jesti in piti. Pa ne le on, tudi "natakarike ali pa še njegova žena, kuharica ali kar je živega pri hiši." Ko mu prijazno požro in požlampajo, kar se po ljudskih šegah šika in spodobi, to pa je več kot pol, mu naznanijo, da je bila v gostilni že dvakrat policija in je zato lokal treba nujno in takoj zapreti.

IN ŠE HOMO VENENO VIVENS

“Brlog tega moža - pravijo mu tudi šnopsarija - je nečeden, temen, zrak v njem zaduhel, prekajen s špiritom, s smrdljivim tobakom, pa še z drugimi ‘dišavami’... Gosti ne hodijo k njemu jest, ampak le pit, in to ne iz žeje, ampak iz navade in obupnosti.”

Kdo pa so ti “gosti”? “Vsak obiskovavce takega ‘hotela’ se odlikuje po raztrgani, oguljeni in umazani obleki, po razmršenih lasch in po zabuhlem obrazu.” Vsi so seveda taki, da bi morali dobivati dodatek za stalnost, saj po grlu spustijo prav vsak prisluženi ali pa priberačni belič. Ob dedcih se v tem hramu, kjer se “prične človeška revščina najnižje vrste”, tare tudi odsluženi Mic Kovačevih. Vendar trdosrčni točaj ni rasist in šovinist in ne pozna razlik: “Na kredo nobeden nič ne dobi...Kadar ni nič več okroglega v žcpu, krčmar še vode ne da, gluhi je za vse prošnje in ne ganejo ga obljube, ne kletev, ne žuganj, pač pa še pomaga prošniku, če je preveč siten, čez prag prej, nego je njegova volja.”

Toda šnopsariji mu tega nič ne zamcrijo; pijanski spomin pač ni bogvekaj, ljubezen do ‘štamperla’ je močnejša. Zlasti ob pctkih in sobotah “vidiš ... kako iz zakristij, kjer so dobili miloščino, kar v procesijah - kakor mravlje - naravnost marširajo v žganjarijo.” Naj je tak krčmar še tako ‘trd, neizprosni, mož jeklen’, gostov mu nikoli ne bo zmanjkalo. “Nasprotno: čim manj bo denarja, tem več bo dobil tak oštir gostov.”

Je pač tako na Slovenskem, da je piti navada, jesti pa razvada. Sloveni smo, kar smo, tudi zato, ker se zvesto oklepamo tradicije in spoštujemo izročila svojih prednikov: še dandanašnji rajši stopimo v bife (ali celo buffet), snak bar ali bistro, kot pa da bi prestopili prag kake solidne gostilne. Tam je namreč treba jesti!

2.3. MI SLOVENCİ VINCA NE PRODAMO, KER GA SAMI...

“Nor je, kdor se ne napije, Kranjce moj se ga ne brani...”, je travestiral Prešernovo gloso že omenjeni Ivan Rob. In mimogrede povedal, da smo Slovenci res filozofski pivci. Vedno imamo za bregom kak dober vzrok; pijemo zdaj na veselje, zdaj na žalost, če pa ni drugega, pa kar tako in so dober izgovor - kot v ljudskih pesmih - celo svetniki, Devica Marija ali Kristusovo trpljenje.

Učinki so zato v povprečju seveda zelo dobri; kolikor manj ga spiyejo redki popolni abstinenti, toliko več ga polokajo tisti, ki bomo v tem poglavju nekaj več povcdali o njih.

Že iz Alešovčeve tipologije brez težav razberemo tudi strukturo t. i. piveev. Ta je v očitni in zelo tesni zvezi s socialnim statusom posameznika. Josip Suchy, ki je leta 1924 dal na svetlo nadvse duhovito dokumentarko Ljubljanski tipi (s podnaslovom Satirično-psihologični obrazi), pa je ljubljanske pijančke (mimogrede: tudi on zatrjuje, pa čeprav Ljubljančan, da je Ljubljana “mesto pijancev”) po zaslugah kot pri šahu razdelil v štiri kategorije, in sicer: ponočnjake, vinske bratee, “tihe” in “kvartalne”.

Poglejmo si jih malee.

Ponočnjaki so tisti tički, ki začenjajo s svojo dejavnostjo, ko pade prvi mrak. Taki “si poiščejo prijatelje ali v gostilni ali v kavarni. Kamor se zaženejo, tam pijejo mnogo in različno pijačo; silijo sebe in prijatelje, da pijejo ter da so veseli, dokler se ne prepričajo, da se prav za prav - dolgočasijo. Po daljšem prerokanju sprejmejo predlog, da gostujejo tam kje v kaki predmestni krčmi, kjer je morebiti odprto čez noč. Res je tam še nekako ‘pol živo’, čeprav natakarije že napol zaspane tavajo naokoli. Posreči se jim, da izpraznejo litrček, celo drugega in tretjega. Pa sedaj tudi tu postane ‘resno’. Tudi tu zaklepajo...In tako so na cesti...Nihče še ni zaspan in nobenemu se noče domov. Kaj sedaj? Kam sedaj? Uberejo pot ter hite pevajoč in razgrajajoč po tihih nočnih ulicah, ne meneč se za ukore redarjev, nazaj v mesto. Viktorija! Tam je luč! Tam imajo še odprto! In kakor sokoli na plen se ‘spuste’ na razsvetljeno točko.” Ko v zgodnjem jutru pritavajo domov, se objokani ženi skesano izpovejo, prosijo odpuščanja in na častno pivsko prisežejo: “Draga ženka! Odpusti mi - bilo je zadnjikrat - nikoli več - par dobrih prijateljev - rojstni dan - sami moški - Bog me kaznuj, če je bila kakšna ženska v naši družbi...” Po okrepljenem spanju, nenadoma pozabijo na vse obljube. Ko pade mrak, krcnejo na teren, pa če bi preklje padale.

Vinski bratei so drugačni. “Ta druga vrsta obiskovalcev ‘ekstra sobe’ ali tako zvani ‘stalni gostje’ ... si zna pridobiti učence in nove ‘bratce’.” Od ponočnjakov se vinski bratci ne ločijo le po svoji prirojeni ali pripiti veselosti (to so namreč v sodobnem žargonu t.i. vcscljaki), ampak tudi po tem, da se ga nalezejo samo v družbi, s katcro jih veže simpatija. Prav po tem se razlikujejo tudi od “tihih” pijančkov, ki tam v kakšnem mračnem kotu vedno pijejo solo. (Le kaj bi s pričami?! Sicer so pa tudi runde drage!; op.p.)

Vinski bratei so vedno “dobri prijatelji” in seveda “v srcu dobro mislijo”. (Tako kot slovenski avtostereotip, ki se strašno rad poistoveča z nadvse lepo Prešernovo mislijo, pač po modifcirano Kajuhovo: Samo milijon

...nas dobrih je ljudi; op.p.) Družinskih obveznosti ne zanemarjajo, tudi zakonskih ne; vsak večer so pravočasno v postelji. (In ne prisegajo na rck: "Dolga abstinenca, dobra potencia!", op.p.) Mogoče jim tudi zato drage ženke pri njihovi pivski dejavnosti ne delajo težav. Navsezadnje so pa taki soprogi tudi primerno zviti: od časa do časa popeljejo svoje boljše polovice v veselo družbo, da se na lastne oči in grlo prepričajo, kako dostojno se zabavajo njihovi soprogi "med dobrimi prijatelji".

Pa še eno lastnost imajo: zelo zvesti so. Če ta ali oni zapusti "stalno omizje", je to le zaradi bolezni ali smrti. Za preminulim pretaka vroče solze predvsem krčmar, medtem ko ga "dobri prijatelji" v njegov spomin zvesto žingajo do konca in še naprej.

"Tihi" pijančki so ljubitelji dobre kapljice, ki se ne zmenijo kaj prida za hrupno gostilniško življenje. Suehy pravi: "On ne mara družbe, sovraži glasno pijančevanje, nedostojne šale, brezsmislne smešnice, prazno veselje, z eno besedo, ves hrupni svet vrtoglavcev, ki se morajo zabavati."

"Tihemu" pijančku osladna zabava pač ni potrebna, pije mu čisto zadostujc. Pa "s kakim užitkom pije, s kako pijeteto prinaša kozarček k nemim ustnicam in s kako brezglasno in veselo vznesenostjo srka kapljico za kapljico vase. (Saj poznate znameniti Ropretov šanson Človek sem, ki vase nekaj dam?; op.p.) Pri pogledu tekočine se mu poraja cel svet misli in njegove možgane preplavljajo bliskoma kakor fosforesejoča sijavnica pestrejša in sijajnejša sanje, kakor so celokupne pravljice Šeherezade." Za "tihega" pijančka je torej vinski hram skorajda božji hram, "tam biva s svojim božanstvom, da se nemoteno vdaja nasladam pijančevanja ter neslišno dialogizira z nevidnim duhom v kozarčku."

"Tihi" pijanček je tudi "znanstven pivec". Ta pasma se namreč rekrutira iz "bivših profesionalnih in tako zvanih 'kvartalnih' pijančkov, navadno pa iz ljudomrzeev... Vsekakor pa je 'tihi' pijanček še najbolj simpatična prikazen." (Seveda, saj nikoli ne vpije, ne izziva, se ne pretepa, ne bruha in ga nasploh več nese na hrbtu kot pa v r...; op.p.)

"Kvartalni" pijanček je psihopatičen pojav. Je sicer prav dober "družinski oče, uradnik, delavec itd.", ki pa mu nenadoma popustijo živci pa hajd v krčmo.

"Že nekaj dni pred tem 'napadom' mu razberč razlica in nos simptomc, namreč 'hektično' pomešane plavičaste potcze, nos se mu nabrekne, brke se klaverno povesejo, oči mu zro zamišljeno in topo. In 'bolczen'

se ga prime z nevzdržljivo silo. Tak pojav traja samo nekaj dni in je v 'cvetju' tako okoli prvega."

Skratka, gre za čisto poseben tip pijančka, ki ga nacnkrat "kura pekne"; primerno se ga naccdi, se pa tudi hitro strezni in da potem do prvega spet mir. Takih pijančkov je bistveno manj kot drugih, se pa - tako Suehy - slejkoprej "amalgamirajo" z eno od prej naštetih kategorij.

Navedena tipologija je sicer navidez bolj comme ça. Razumljivo, saj avtor očitno ni imel nobenih znanstvenih ambicij. In vendar je treba priznati, da se njegove duhovite "študije" pravzaprav v marsičem skladajo s sodobno strokovno terminologijo, ki - kot je znano - alkoholike deli v alfa, beta, gama in delta "kategorije". Slejkoprej gre tudi tu za očitno hudo popularno štiristopenjskost v duhu najuspešjšega verza Jovana Vesela- Koseskega: "Zakon narave je tak, da iz malega raste vcliko." Če se torej alfa alkoholiki (po Suchyju "ponošnjaki") še zmorejo nadzirati, zaradi kratkih stikov z najbližjimi pa vsaj občasno z večjimi ali manjšimi težavami abstinirajo, pa so "deltarji" že povsem telesno in duševno na tleh; njihova abstinenca se uradno imenuje delirium tremens, v ljudskem jeziku pa kar "miške majcene".

Naj za konec tegale pijanskega poglavja za pokoro in v opombo preberemo še tipologijo alkoholizma, ki jo je v drugem slovenskem protialkoholnem glasilu, znameniti Zlati dobi, leta 1908. priobčil avtor, ki zaradi nerednega pisanja ni želel biti imenovan.

Dobro podkovani neznanec je alkoholizem - enkrat za spremembo - razvrstil v pet kategorij, in sicer:

1. kratki alkoholizem
2. dolgi alkoholizem
3. alkoholizem učenih
4. alkoholizem delavnih in
5. alkoholizem narodov.

Kratki alkoholizem (alcoholismus actus) je najnedolžnejša oblika pretirane ljubezni do alkohola. Sem sodijo primerki, ki se ga le tuptam navlečejo. V takih trenutkih jih obide sv. Duh (t.i. špiritus). Nenadoma razumejo vso politiko, govorijo ptuje jezike, sprašujejo, "po čem je Dunaj", se upajo iti "metat z bikom" - dokler ne obležijo kje za kako mizo, ali pa (če imajo skrbno ženo) na postelji, kjer se zbudijo z razbito glavo in obrnjenim želodecem. Za tako "veselje" zapravijo skoraj celo plačo, potem pa se, čakajoči na novo, dolge tedne gredo "tožbe bled'ga, vel'ga liea". Spreobrnjenjc običajno traja le do naslednjc prilike.

Dolgi alkoholizem (alcoholismus chronicus) je že druga pesem. Taki tiči ga žehtajo redno, je pa treba reči, da ga tudi nesejo. Pijani nikoli niso, vedno vedo, kaj delajo. Pijejo seveda samo za potrebo: pivo za žejo, vino za prebavo, žganje za zdravilo. Žganje sploh, saj je boljše kot kake navzgravžne kapljice. Umrejo pa taki med petdesetim in šestdesetim vsled napornega dela za narod in domovino. Pri obdukciji zdravnik milostno zapiše kako bolezen srea ali želodec, žil ali jeter, to pa zato, ker narodnih bolezni pač ne pozna.

Alkoholizem učenih (alcoholismus philosophorum) je zviti in prikrit kot tajna služba. (Na tem mestu, spoštovani bralec, se piščočemu utrinja zgodovinski spomin, tako da slavnemu verzu: "Bilo kuda, Udba svuda" v svrhu modernizacije dodaja še dva, in sicer: "Kjer koli bova, z nama Sova" in "Kjer koli bomo, z nami Vomo.") Taki učenjaki znajo ceniti dobro kapljico. V krčmi nikoli ne izustijo "koliko", ampak vedno samo "kakšno". Poznajo namreč vse letnike in lege. Pri mizi oni vodijo pogovor. Najrajši seveda predavajo o skrivnostih vin, pri čemer mladih ne pozabijo poučiti o umetnosti pitja in o zdravstvenih pravilih. Držijo se uradnih ur in dolžnosti. Doživijo visoko starost in umrejo kot spodbudni zgledi, kako zdravo je vino.

Alkoholizem delavnih (alcoholismus vinocularum) je nekaj čisto posebnega. Negujejo ga predvsem vinarji in krčmarji. Prvi tako pridno obdelujejo vinarje, da kar pozabijo na travnike in njive, drugi pa cele noči prebedijo v svojih zakajenih gostilnah, da bi ja čimbolje poskrbeli za svojo družino. Njihova delavnost je seveda samo navidezna, saj jih kmalu in nenadoma pobere zahrbtna poklicna bolezen, imenovana ciroza.

Alkoholizem narodov (alcoholismus populorum) je po mnenju pisca splošna prazna vera. Mnogi rodoljubi namreč verjamejo, da bo ustanavljanje "narodnih" gostiln in pivovarn rešilo ogroženi slovenski rod. Koliko in kako ga rešuje, pa lahko vidi tudi slepec, saj je "alkohol prvi in edini vir žalostnega gospodarskega stanja" na Slovenskem.

Amen.

2.4. ŽEJNI, DA BI MRAVLJE ZIZALI

Da je žeja stalnica slovenskega bitja in žitja, smo že ugotovili. In da jo je naš mili narod vso svojo nekratko zgodovino zavzeto gasil tudi. Saj se že Praslovan baje ni prav nič branil medicine in tistega ola iz križank, naši predniki pa so se tudi že od najzgodnejših dob vneto trudili dokazovati, da vendarle smo (zgodo)vinski narod.²²

Ker so torej že tako zgodaj zapopadli starodavni rek, da je gospod Bog najprej sebi brado ustvaril, so se posamezni primerki, ki pa so v vsakem času predstavljali upoštevanja vredno množico, jako zavzemali, da bi (zgodo)vinsko resneco odkrili najprej v svoji čaši, čašici, kupi, kupici, glažu, glažku. In kajpak tudi v svojem kozarčku, fraklju, šilčku, štamperlu. Butalei bi to zgodbo razlagali kot svetel primer vedno dejavnega slovenskega individualizma.

Tako je bila potrošnja take ali drugačne kapljice vse-skozi na primerno grozljivi višini in se je skupaj z narodno zavestjo ohranjala in ohranila vse do današnjih dni, ki z neuradno dobro znano (in uradno raje zamolčano) potrošnjo dokazujejo znameniti rek, da se zgodovina ponavlja. Kozarček tega trenutka je že naslednji hip zgodovina; pijanski in zgodovinski spomin imata nekaj skupnega: oba se trudita, da bi ujela ta trenutek in vendar oba slejkoprej šele dancs in tu odkrivata in lepita razbite drobce včerašnjega časa in prostora; nenačajene, pravijo, ob tem boli glava. Bogve, če se splača vse skupaj, če je vredno vseh teh (zgodo)vinskih muk?!

Zgodovinar Ivan Vrhovec se v to ni tako filozofsko poglavljal. Mrtvo hladen je meni nič tebi nič navedel podatek, da so vrli Ljubljanci 1820. polokali sahar-skih 28 288 veder laškega vina, 62 544 veder dolencja, 50 440 veder piva in 1786 veder žganih pijač, kar ob razmerju 1 vedro = 56, 56 litrov pomeni, da je tističas vsak Ljubljčan (mesto je štel okrog 12 000 duš) spustil po grlu kakih 350 litrov vina, 230 litrov piva in 8 litrov "ognjenc vode". (Ali nekoliko manj, če pošteno upoštevamo, da je v stolno mesto vsak dan prihajalo na pomoč precej "zunanjih sodelaveev".)

Že omenjeni dr. Lipič je debelih deset let kasneje ugotovil, da je potrošnja vina precej upadla - zdaj so ga stisnili "le" še 100 litrkov na grlo. To se seveda ni zgodilo zaradi kakšne čudežne spreobrnitve užejanih Ljubljčanov, pač pa zavoljo očitnega precoblikovanja socialne strukture piveev.

Tako trditev lahko najprej podkrepimo s podatkom, da je tudi v dvch največjih avstrijskih mestih, torej na Dunaju in v Gradcu, potrošnja vina na začetku 19. stoletja krepko upadla (Dunaj: 1780 - 140 l, 1800 - 120 l, 1830 - 73,4 l, 1840 - 44 l), zato pa se je drastično povečala poraba piva in žganja, ki so ju zaradi sprejemljivejše cene (pa najbrž tudi zaradi manjše izbirlčnosti in v zvezi s tem primerne zasvojenosti) pili predvsem niž-

²² Zanimivo je, da že v Brižinskih spomenikih beremo o "lihven" pitju, kar je lep dokaz, da smo v resnici pravi potomci svojih žejnih prednikov.

ji sloji. (!)²³ Nič kaj drugače ni bilo v kranjski Ljubljani. Po Lipičevih navedbah se je tedaj v še vedno krepko provincialnem mestecu spilo kar 4000 veder žganja letno (ali 15 litrov na prebivalca) in 10.000 veder piva (ali 38 litrov na prebivalca).

Ti podatki dokazujejo, da je v navedeni pivski revoluciji res šlo za izrazit socialno-kvalitativni prelom v zvezi s pojavom t.i. konzumne družbe. Socialni status je namreč v mestu živčnega posameznika po logiki tržnih zakonitosti usmerjal (nižje sloje pa tako kratkoma lo prisiljeval) v pitje tiste pijače, ki mu je bila cenovno dostopnejša. Tako so se nižji sloji v mestu ljubljanskem na prelomu v 19. stoletje pač "poistovetili" predvsem s pivom in žganjem (ali pa kvečjemu z dovolj poeni dolenjeem), medtem ko si je denarnejša gospoda šc naprej (zdaj v (malo)meščanskem duhu in napuhu toliko bolj!) privoščila zlasti dražja, italijanska - ali kot so rekli - laška vina.²⁴

Na podčelju te spremembe seveda ni bilo mogoče opaziti v tako izraziti obliki. Kapitalizem se je sicer po najboljših močeh trudil, da bi tudi kmptom, ki so dotlej v glavnem vse pridelali sami (pa v glavnem sami tudi potrošili), dopovedal, da je napočil čas, ko pametni prodaja in kupuje. Vsaj glede pijače pa ni bilo kakšnega pretresljivega uspeha. Slovenska zemlja je bila pač že od nekdaj po dolgem in počez krepko posejana z vinogradi in brajdami. V srednjem veku Noetovo rastlinico najdemo celo na Gorenjskem (v okolici Bleda, na Šmarjetni gori pri Kranju in v okolici Škofje Loke), na Koroškem in skorajda v sami Ljubljani (leta 1403 se omeњajo vinogradi pod Rožnikom!). Vina je bilo torej dovolj tudi za kmečki stan, (v vinorodnih Dolenjski, Primorski in Štajerski, kjer ni bila doma samo vodena kislina, so ga že od nekdaj sicer dosti tudi prodali, vendar pa zato niso imeli nobene potrebe, da bi karkoli posebnega kupovali; pili in jedli so itak predvsem vino, ki pa so si ga za neskromne domače potrebe vedno prihranili v primernih količinah), je pa res, da je bilo zlasti v vinorodnih krajih velikokrat slabe kakovosti in zato primerno le za domačo rabo. V Celju na primer: "Tukajšnja vina so najslabše kakovosti, jih ne prodajajo in jih porabijo v glavnem doma."²⁵

²³ Glej: Roman Sandgruber, *Die Anfänge der Konsumgesellschaft. Konsumgutverbrauch, Lebensstandard und Alltagskultur in Österreich im 18. und 19. Jahrhundert*. Wien, 1982.

²⁴ Ivan Vrhovnik-Staroslav, ki se sklicuje na zgodovinarja Vrhovca, v navedenem delu pravi, da so "v stari dobi v Ljubljani prevladovala vina s Krasa in z Vipavskega. Pozneje se je vdomačil dolenjec." Nekako od srede 17. stoletja se je že pilo tudi (precej neakovostno) pivo, od začetka 19. stoletja pa vse bolj žganje. "Leta 1805. se je popilo v njihovih brlogih 56 tisoč bokalov žganja..." (!) Pivska diferenciacija konzumne družbe je bila torej vse očitnejša.

²⁵ Niko Kuret, n.d., 1/109.

Torej spričo že večkrat poudarjene prirojene žeje "Slovenščine celc" tudi najslabšega ni uspelo zadržati v sodih. In tako se je pilo, veliko in stalno, brez mere in tjavdan, zlasti na vinorodnem Dolenjskem in Štajerskem. Reč, da so tri največje dobrote Slovencev "vinska kapljica, svinjska reberca pa ženska stegenca", je legendarni Jancz Trdina strnil v tri knjige naturalistično resnicoljubnih Podob prednikov - ubi Bacchus, ibi Venus -, ki smo jih zavoljo izjemne povednosti že večkrat omenili, zdaj pa ponovno ne moremo mimo njih. Kaj moremo, so pač prava enciklopedija dolenjskih pivskih navad in razvad!

Braleu v vselje navedimo zdaj nekaj že kar zljajnah t.i. vinskih prizorov, ki potrjujejo tisto našo nesramno misel, češ, od zibelke do groba...

- "Enoleten otrok v naročju matrici: 'Mama, pupa!' Mati princse kupico vode. Otrok mahne po kupici in zavrešči: 'To je kak - mama vina!' Ljubecniva mati mu ga prinese."
- "V krēmi. Gost dvoletnemu domačemu sinčku: 'Francelj, pojdi malo k meni.' Otrok: 'Necem.' Gost: 'Zakaj ne?' Otrok: 'Zato ker mi ne das nič vina.' Ljubecnivi gost mu natoči pol kupice, otrok priteče in izpije do zadnje kapljice."
- "Ded 3-letni vnukinji: 'Rczika, me maš kaj rada?' Otrok: 'O ja oče.' Ded: 'Zakaj me maš rada?' Otrok: 'Zato ker mi daste vselej poln glaz vina, mama pa šc pol ne.'"
- "Oče 4-letni hčerki: 'Zefka! Ali bi ti tudi rada pila?' Zefka: 'Kaj me prašate tako neumno, ko veste, da zmirom rada pijem.'"²⁶

In tako dalje in tako naprej po sistemu: "Kar se Janezek nauči, to Jancz zna." Trdina, ki je bil tudi Janez, je ta pregovor na svojih zapisovalskih pohodih zelo v živo spoznal; tudi zato je sporočilo njegovih zapiskov mogoče strniti v nič moralistično življenjsko ugotovitev: kjer se je pilo, se bo pilo. In pije se na Slovenskem povsod in ob vsaki (ne)priliki. Nepivskih krajev in pokrajin preprosto ni (več). Ali - kot je z drugimi besedami zapisal Josip Mal: "Pa tudi nkoč po tujcih toli hvaljena gorenjska zdržnost in treznost je jela močno omahovati. 'Čbelica' že ne dela v tem pogledu nobene razlike več med prebivalstvom, ker

*Gorenjci so brali,
Dolenjci bero,
Dolenjci so pili,
Gorenjci pijo.*"²⁷

²⁶ Janez Trdina, n.d., 3. knjiga, str. 741.

²⁷ Josip Mal, n.d., str. 632.

In tako nam poročila z začetka tega stoletja pravijo, da se je na Kranjskem leta 1905. popilo 15 200 000 l vina, 13 000 000 l piva in 5 500 000 l žganja, kar je udeležence protialkoholnega shoda na Dunaju 13. oktobra 1907 temeljito razburilo.

Najhujša nadloga je bilo seveda žganje;²⁸ se ve, zakaj. V radovljiškem okraju (kjer je za trtico že prezoprno vreme) ga je na primer svoječasno "prišlo" kar 23 l na človeka, protialkoholni list Piščalka pa v letu 1906. zgroženo navaja: "Marsikateri gospodar si nakuha tropinjevea in slivovke 4- 500 l. Tega blaga se zelo malo proda, ampak večina se doma popije." Četudi upoštevamo, da gre pri tovrstnih navedkih za dovolj prozorno protialkoholno tendenčnost, ki se prav pogosto sprevrže v nekritično pokrajinsko posploševanje v smislu nekakšne confessie generalis, pa ni mogoče prezreti številnih podatkov, ki količinskost slovenskega alkopitja prikazujejo zgolj neobremenjeno realistično.

Tako Alkoholna in protialkoholna statistika za Slovenijo iz leta 1920 navaja tele dovolj zgovorne podatke:

- V Sloveniji se izvršuje 6026 konecesioniranih gostilničarskih in krčmarskih obrti; od tega toči in na drobno prodaja pivo, vino, sadjevee in žgane opojne pijače 3122, pivo, vino in sadjevee 2599, žgane pijače pa 305 obrtnikov.
- Na 185 oseb pride ena gostilna in na 308 ena točilnica žganih pijač.
- Letno se popije 170 000 hl piva, 270 790 hl vina, 73 664 hl sadjevea in 4200 hl sadnega žganja v skupnem znesku 1.405.100 000 kron, kar pomeni, da na osebo odpade povprečno 49 litrov opojnih pijač (nad 7,5 litrov čistega alkohola!) v vrednosti 1312 kron (brez uvoženega žganja in vina).
- Zaradi prestopkov naredbe o omejitvi točenja alko-

holnih pijač in neredov je bilo kaznovanih 1357 oseb, in to s 121 335 kron denarne in 633 zaporne kazni.

- V tem času pa je bilo v Sloveniji le 8 brezalkoholnih gostiln in 56 podjetij za izdelovanje brezalkoholnih pijač, ki pa so zaradi pomanjkanja surovin obratovalle le v presledkih!²⁹

Kaj naj k tako bedni bilanei še dodamo, razen morda, da bi se o količinah in vrstah alkoholnih pijač, ki smo jih na Slovenskem v vseh časih tako neusmiljeno uničevali, dalo povedati še mnogo mnogo več; štrene pač zlepa ne bi zmanjkalo, ampak struktura našega pisanja bi šla dokončno rakom žvižgat. Zato pa zaključimo z retoričnim vprašanjem, ki smo ga posredno nakazali že zgoraj: le kakšna katastrofa bi bila bilanca trenutnega stanja, če bi se ga kdo v tej ljubi državi zares lotil?³⁰

2.5. ŠE KIKLCO PRODALA BOM, ZA SLADKO VINCE DALA BOM

Da so ga dedei brez vsake mere dajali na zob, smo rekli. Da so jim pa pri tem pogosto pridno pomagale babnice, pa še ne. Pa dajmo.

Kakšne "junakinje" so bile Dolenjke, nam prikaže Trdina s temle navedkom: "Borusovka na Kalu pošvrka vina toliko, da jej gre v 14 dneh 5 veder vina (okoli 280 l!, op.p.), ali se ve da daje i drugim, vendar jej ni nič težko popiti ga sami po 5 vrčev. Na Karlovei - samotni bajti pod Tržko goro - biva pa še večja junakinja - mož jej vsaki dan odmeruje po sedem bokalov in vse požvr-ga baba sama."³¹

Lepa reč, imeti tako žolno v hiši! Sploh še, če potem - kot navajajo nekateri poročevalci v znameniti anketi nadvojvode Janeza iz leta 1818 - začne pozabljati, kje je doma, zanemarja otroke in družino in se vlači po gostilnah, kjer se obnaša v skladu z ljudskim rekom: "Baba pijana, rit prodana." Pri Trdini takih primerov pač ni težko najti, saj jih ni malo. V pohujšanje in sploh in oh si preberimo enega "lepših": "Vdova B. zapravila je za ples in druge veselice od nedelje do pustnega utorka 17 for. O belem dnevu legla je za vasjo v blato in se dala f. Sama je pravila, da je imela z enim orgie v zidanici. Oba sta se slekla in plesala naga. Ljubosumni hlapec

²⁸ Žganje je bilo že od prvih poskusov protialkoholne borbe de-ležno posebne skrbi. Škof Slomšek je napisal za celo knjižico svaril in opomb (Čujte, čujte, kaj žganje dela!, Celovec 1847); tudi sicer po Drobčinicah, Novicah in drugod kar mrgoli tovrstnih opozoril. Celu manj pomembni pesniki so priskočili na pomoč, recimo Jožef Lipold-Rečički, ki je v Drobčinicah leta 1850 objavil pesem Pfancam žganopivcem, katere prva kitica se glasi:

Ljudstvo pije zdaj žganjico;
En bokal žc za petico,
Daja ga oštirska roka.
Glejmo stariše, otroka,
Ktiro v lituž pripelja jo,
Mu že žganja piti dajo.
Stari, mladi žganja pjeni
Niso Turki ne krisljani.
Svinja nima gerši rive
Kakor taki žganopivc.

²⁹ Te statistične podatke je objavil Fran Goestl v delu *Misterij duše*, Ljubljana 1924, str. 162.

³⁰ Tu imamo v mislih dejstvo, da so v rajni Avstriji in kraljevini Jugoslaviji mnogo natančneje sledili porabi alkohola; obdav-čen, kot je bil, je predstavljal pomemben finančni vir, ki se mu država pač ni hotela odreči. Zato pa tudi venomer srečujemo zanesljive podatke o t.i. obdavčenem alkoholu. In dancs?

³¹ Jancz Trdina, n.d., I/172.

do zdaj nje žrebee, opazivši to skoz luknjo ključa, trkal je zastonj. Tudi dekleta vpričo drugih govorc ljubčkom, da jim bodo dalec kavšati spotoma, če jih domu spremijo."³²

No ja, potem naj pa le še kak tercijal reče, da so podobne ženske pokvarjene.

Rajši se vprašajmo po vzroku, zakaj da je marsikatara ženska (zlasti seveda v vinorodnih pokrajinah)³³ prerasla v Mico Kovačevo. Čeprav ne priscgamo na naturalistično teorijo trojne določenosti, pa vendar moramo ugotoviti, da se je prvi in najvažnejši vzrok tega nerodnega učinka prav gotovo izoblikoval iz "lepih" družinskih (sorodstvenih, sosedskih itd.) zgledov in vzorov po trboveljskem modelu: "Mat kurba, fotr pjanc."

Ne le iz Trdinovih zapiskov je namreč znano,³⁴ da ga marsikje niso pili le ata in mama. Dogajalo se je, da so ga že v zibelci ljubeznivo dajali bodočim pijančkom. Vsak izgovor je dober in tako so iz "zdravstvenih" razlogov "vino ... dajali tudi otrokom, ko so dobivali zobce, češ, da je to v tem času potrebno".³⁵ Zdravje je pač tudi na Slovenskem vedno bilo največje bogastvo in v Butalah so se vedno dobro spoznali na homeopatijo. "Zdravilni učinki" so bili tako že v otroštvu obilni. In vzgojni?

"Spolni nagon", pravi Trdina, "zbuja se tod silno rano. Dečkom s 6-7 leti že napenja se žila, z 10-12 se že sploh kavsa... Glavni vzrok je brez dvombe čutnec razdražujoče vino, ki se daje otrokom brez mere piti in pa slabi zgledi staršev, ki se pred dcejo valjajo zl. v pijanstvu."³⁶

Drugi vzrok za tako stanje je gotovo tičal v socialnem statusu (kmečke) ženske v takratni patriarhalni družbi. Izkoriščane, podrejene, za povrh pa še slabo izobražene so si marsikje ustvarile nekoliko čudno teorijo o svojem življenjskem standardu. Le-tega so namreč merile kar s količino rujnega, ki jim ga je namenjal zakonski sodrug; kolikor več jim ga je dajal, toliko večje je bilo njihovo zakonsko zadovoljstvo. Seveda so bile

ženske (kot pač še danes) najbolj občutljive in žejne v poporodnem času. Ljudska misel o kurji župei, pogači in primerni količini, ki da se mora sevirati porodnici, ni od včeraj. Že Valvazor poroča o lopi navadi, da se porodnici daje krepkega vipavea, kar da jo že po nekaj dneh postavi na noge,³⁷ Josip Mal pa navaja dr. Lipičevo nejevoljo, češ da porodnice popijejo vse preveč vina: "Pravi, da je bila vsa nesrečna tista kmetica, ki je v tej dobi dobila samo pol vedra vina (približno 28 l, op.p.)."³⁸

Vendar pa se ob tem spodobi dodati olajševalno razlago. Ne gre namreč pozabiti, da je v zavesti naših prednikov vino imelo bistveno večji pomen kot dandanašnji. Imeli so ga namreč ne le za eno od pijač; v njem so videli še vse kaj drugega - hrano, poživilo, zdravilo. Dovolj znano je, da so v prejšnjih stoletjih po špitalih zdravili tudi z vinom. V graškem špitalu na primer je 1632. vsak oskrbovanec zjutraj in zvečer obvezno dobil kozarce vina, skupaj kakšnih 8 del. V dunajskem špitalu so nekoliko kasneje (1666.), kar je jako zanimivo, že uvedli nekakšno socialno diferenciacijo "vinskih" bolnikov; tako je zdravnik dobival 3,5 litra vina na dan, župnik 2,8 l, kaplan pa le še 2,1 litra, alkohol so seveda dajali tudi otrokom.³⁹

Tudi zato se ne smemo čuditi, da so knezoškof Slomšek, sicer tako vneti borec zoper alkohol, na nekem mestu vendarle zapisali: "Dobro je žganje požreti, kadar v kako nezdravo sapo greš."⁴⁰ To je pri Slomšku, ki se sicer sklicuje na vodo, ki da je najboljša pijača⁴¹ (sicer je tudi res, da je bila voda na podeželju vse do 18. in celo do 19. stoletja kljub vsemu povedančemu vendarle glavna pijača!), čista izjema. Na drugih mestih namreč bčremo vse kaj drugega; še v svojih ponarodelih pivskih pesmih rad opozarja na zmernost. V strahu za devištvo slovenskih deklet pa takole pridigarso zveni: "Krčme so dekleam sploh nevarne. Dekle, katero se ob nedeljah in praznikih po krčmah potika, ponuja se hudobiji v službo... Ako boš deklica v krčmo pit hodila, hitro

³² *Prov tom, 1/25.*

³³ *Morsikatero dekle oli ženo je v pitje zovedla nesrečo v ljubezni. Eno najpretnesljivejših podob take pijonke je ustvoril Fron Saleški Finžgor v ljudski dromi Razvolino življenja (1921).*

³⁴ *Zelo tozodevno zgovorno je statistično poročilo celjskega mestnega šolskega sveta iz leta 1909. Potem ko so onketirali učence petrazredne deške in dekliške ljudske šole in meščanske dekliške šole, so ugotovili, da je le 3,2% tistih, ki alkoholo še niso poskusili, tistih, ki so občasno pili, je bilo 81,9%, "rednih" pa 15%! ZAC (sig. 15/5).*

³⁵ *Josip Mal, n.d., str. 444.*

³⁶ *Janez Trdino, n.d., 1/228.*

³⁷ *Mirko Rupel, Valvosorjevo berilo, Ljubljona 1951, str. 132: "Porodnici dajo četrt ure po porodu najmočnejšega vipavea, ki go ona krepko in pogumno potegne. Tudi pozneje je njeno redna pijača najboljši vipovec. Tretji ali četrti dan že opravljajo po hiši vsakovrstna dela."*

³⁸ *Josip Mol, n.d., str. 444.*

³⁹ *Alkohol v špitalih (Janez Cvirn).*

⁴⁰ *Anton Martin Slomšek, Blože in Nežica v nedeljski šoli, Celje 1842.*

⁴¹ *Stoletna protiko devetnojsniga stoletja od 1801 do 1901. Zo duhovne, deželske službovnike in kmete. V Ljubljani 1847, str. 209.*

"Voda je prvo in nar bolj zdrava pijača, ktero nam je sam Bog v ogašenje žeje vstvoril; vse druge pijoče je le človeška umetovnost, slodnost, sladkorivnost znojčila."

boš svojo nedolžnost zapila... Žganje, rozolj in vse druge slaščice (!!) so dekleam smrtni strup. Taka pijača zelo milo teče po grlu, zadnjič pa pikne kakor gad, in rani ko strupena kača. Grd, da ni gršega, je pijanec; - ali sedemkrat grša je pijanka..."⁴²

Ampak zaključimo z zmernejšim Janezom Vajkardom Valvazorjem, ki v svoji Slavi takole duhovito povezuje v venček, kar je na Kranjskem očitno vedno bilo povezano - vino, dekleta, dedci, otroci: "Belemu vinu pravijo pisatelji 'kindermaher'. V nekem pogledu se to ime po pravici daje vsakemu dobremu vinu, zakaj, če se nezmerno ali na merice pije, napravi često iz mož otroke, celo iz modrijanov norec. Neredko se vendar ta razlaga spremeni, tako namreč, da se pri marsikateri vino ljubeči osebi s predobrim požirkom vpelje otročnost ne le v pamet, ampak tudi v telo. Zategadelj se zlasti dekleta, ki nočejo prezgodaj postati 'otročja', ne smejo spuščati v preveliko zaupljivost niti z dobrim belim vinom niti s tistimi, ki ga radi pijo. Naj bo vino, bodisi rdeče ali belo, še tako dobro in slastno, je vendar dekletom zelo nevarno in, kakor pravijo, prav rado trebuh napne."⁴³

2.6. OS ŽIVLJENJA

Marsikaj in marsikoga so v slovenski zgodovini že imenovali os, ki da se okoli nje vrti naše bivanje in nehanje. Soeialni realisti so sporočali, da je os življenja zemlja, komunisti spet, da je Tito, mi pa - kaj bi leporečili - povemo naravnost in ga imenujemo z besedo, hudiča: alkohol je. Alkohol, žal. Prerežimo po dolgem in počez kot kak Balzae slovensko srenjo, in kaj bomo ugotovili? Da je povsod, da usmerja in vodi usode ne zgolj posameznikov, ampak tudi celih plasti družbene ga življenja - od umetnosti do politike.

2.6.1. ŽALOSTNA KOMU NEZNANA JE RESNICA, DE SIM ŽEJIN ...

O alkoholu in literaturi je toliko zgodb in zgodbie,⁴⁴ da bi manj poučeni utegnil pomisliti, da so kar vsi slovenski literati (bili) alkoholjubi; eni bolj, drugi manj krojni. Pa ni res.

Ni res, pa četudi - bolj za šalo kot zares - verjamemo v ustvarjalni misterij, imenovan umetniška inspiracija, kot ga je vsej siceršnji kunštosti navkljub duhovito razkrinkal Ivan Rob v travestiji Prešernove Glose:

*"Kar pri Sokratu začniva,
marsikaj je mož uganil,
vendar vina se ni branil.
Knjige modrecev odpriva,
čudo, glej, se ti odkriva:
v vinu misel drzna vzklije,
vino vir je poezije,
inspiracija priplava,
kadar pije modra glava."⁴⁵*

⁴² Anton Martin Slomšek, *Krščansko devišstvo. Nauki, vzgledi in molitve za dekleta. V Celovcu 1894 (deveti natis)*, str. 30.

⁴³ Mirko Rupel, n.d., str. 48.

⁴⁴ Glej: Cvirn-Šepetavc, *Psihologija slovenskega pitja*, Novi teden, 1992.

⁴⁵ Ivan Rob, n.d., str. 139-140 (Pivska glosa).

Je pa vseeno o latinskem literatu in Menartovem literadu⁴⁶ mogoče povedati še in še. Le kdo še ni nič slišal o Prešernu, kdo nič ne ve o Cankarju? Pa o Strnišu, o Vodniku, o ... Da, o Vodniku recimo, ki ga je Prešeren takole "namočil":

*"Preoblečen sem menišč bil,
in rad sem pel, še rajši pil."*⁴⁷

Te puščice vrli Prešerin gotovo ni spisal kar na suho, saj so tudi sodobniki o Vodnikovem "nagnjenju" vedeli povedati marsikaj. Kako simbolično skladno s svojim Zadovoljnim Kranjcem je živel "rdečelični, dobro nahranjeni farček" (tako ga je opisal legendarni Jernej Kopitar!), pa nam povedo tudi takšne verzi t.i. prvega slovenskega pesnika:

*"Men diši pit,
kar je nalit',
marvin, al draga,
al pikolit."*⁴⁸

Iz zadnje kitice Dramila, ki je o njej v znanem pismu z dne 25.6.1794 Žiga Zois menil, češ, "taki verzi so večni", zvemo, kaj je menda bilo za Vodnika kot zavodnega Slovenca najhujša kazen in zlo - "prazen bokav". Saj! Iz njega je ta bivši menih in bivši duhovnik črpal značilno šaljivost, s katero je zabelil prenekateri članek v svojih Lublanskih novicah. Recimo tegale z dne 8. novembra 1797: "Ta teden sim zvedel, kako Krajnci nemšujejo; eden me na cesti srčca in praša: 'Gospod, ste vidili tukaj gori cvelf vozen po cesti iti? - Meni se zdi, de se taki od noviga mošta nemški jezik govorit uče.'"

Ampak kakršenkoli že je bil Vodnik, treba je reči, da je tudi mentorja in mecena imel primernege. Govorimo kajpak o Zoisu, ki bajc tudi ni bil zapriseženi sovražnik rujne kapljice. Tako jc Vodniku v pismu 4. avgusta 1795 napisal tudi tele precej čudne literarne nasvete: "V cerkvi Svetega duha pri Bohinjskem jezeru je nekdo za velikim oltarjem z ostrim predmetom napisal na steno distih v makaronskem slogu, ki se ga da le na pol prebrati, in kolikor se spominjam, se glasi takole:

*'Qui plus vina bibit, quam svoja Mošna premore ille
est ... nebore itn.'*

To priporočam v dopolnitev in rabo! ali kaj podobnega!... Ker je govor o pitju, je treba poiskati vse mo-

goče različice in izraze ad id, pri tem pa upoštevati vse stopnje od poskušanja do pijanosti, torej je na primer v prvi kitici že lahko primeren en požirk, serkniti itn... Treba se je izogibati pogostemu ponavljanju rekel, ..., ponavljanju v prevč nizkotnem tonu, na primer ... (mu kapelca) 'po kravjc dol leiti', 'zapisan v bratošni svinski', 'teče kapelca v rit' itn."⁴⁹

Ljubi Bog, pa naj še kdo reče, da slovenska literatura ni že od vsega začetka povezana z litri! To pismo je pač ena prvih slovenskih literarnih kritik in Zois je v njej očitno ves ljudski. Levstik bi rekel "iz ljudstva za ljudstvo", zlobnež pa dodal: "Liter na liter - literatura".

No ja, na tem mestu bi lahko postregli s toliko eksmpli, ki zgornjo hudobijo potrjujejo, da bi nam pisanje gotovo ušlo z vajeti in bi nas potem kdo res še obtožil grdih namenov. Ne, teh pa res nimamo; Zdravljico priznavamo za himno in še vedno nas srce boli zaradi tiste Cankarjeve skodelice kave.⁵⁰ Pa tudi o Gregorčiču mislimo vse najlepše, čeprav je Henrik Tuma srečanje z njim popisal takole: "Gregorčič mi je prišel v veži naproti. Takoj sem opazil, da je vinjen. Na moj pogled je Gregorčič dejal: 'Se vam čudno zdi, kajne? Vidite, tako je z menoj. Čutim se tako zapuščenega, da iščem tolažbe le v vinu. Sem pa že tako opešal, da me vsaka kaplja zmaga'".⁵¹

Smo pač navadni smrtniki in se tega zavedamo. Kot netipični Slovenci pa radi pomcemo tudi pred svojim pragom. Zato pa tudi to nerodno poglavje raje zaključimo s spravljivo mislijo Ernestine Jelovškove, ki je v Spominih na Prešerna spregovorila tudi o pivskih navadah in razvadah svojega slavnega očeta: "Največjo slabost pa, ki se mu je mogla očitati, imajo tudi 'pobožne duše', zlasti božji namestniki: Rad jc pil! Seveda, bil ni tercijal...!"⁵²

Kakorkoli že, drži, da je bila gostilna v slovenski kulturni in literarni zgodovini vedno priljubljen kvartir, zbirališče, debatni klub. Marsikatero, kot na primer ljubljanskega Kolovrata ali celjskega gostišča Pri jelenu, se je oprijel naziv "literarna krčma". (Tiste pri Permetu v Ljubljani pa po zaslugi strastnega "gostilniškega po-

⁴⁶ Janez Menart je pomenljivo besedo literad uporabil v pesmi Podeželski plakat, Časopisni stihi, Ljubljana 1960.

⁴⁷ V prvem natisu v Čbelici III, 8. Sršen.

⁴⁸ Valentin Vodnik, Izbrano delo, Ljubljana 1978, str. 181.

⁴⁹ Žiga Zois (Pohlin, Linhart, Vodnik), Izbrano delo, Ljubljana 1970, str. 39. (Zoisovo pismo V. Vodniku z dne 4. 8. 1795).

⁵⁰ O Prešernu in Cankarju se je v zvezi z njunim "nagnjenjem" že veliko reklo in napisalo. O Prešernovih pivskih peripetijah zve-mo iz Slodnjakove knjige Prešernovo življenje (Ljubljana, 1964); kajpak tudi iz Spominov na Prešerna (gl. op. 52). Marsikatero Cankarjevo skrivnost pa je izdal tudi Janko Omahen v tozadevno izjemno poučni knjigi Obiski pri Ivanu Cankarju, Maribor 1969.

⁵¹ Henrik Tuma, Iz mojega življenja, Ljubljana 1937.

⁵² Ernestina Jelovšek, Spomini na Prešerna, Ljubljana 1903, str. 33.

sedalca" Frana Levstika kar - "narodni hlev"!)"⁵³ Goto-vo ne slučajno; nesramno je, a je kar res: slovenska kultura in literatura sta se v takih krčmah domala rodili in odrasli. V njih se je porodilo in nastalo lepo število najzlahotnejših stvaritev. In če se ob tem navežemo na naslednje poglavje - kaj pa so bile čitalniške besede drugca kot družabni večeri s pitjem, pčtjem in kančkom rodoljubne literature?

Da ne? Pa še kako! Le spomnimo se primera zloglasnega ljubljanskega župana E. H. Coste.

2.6.2. ALKOHOLNA POLITIKA ALI POLITIKA ALKOHOLA?

Ko je 8. junija 1864 po hudem volilnem boju takrat 32-letni advokat dr. Etbin Henrik Costa bil izvoljen za ljubljanskega župana, je to med slovenskimi rodoljubi izzvalo viharo navdušenja. Celo legendarno (pretirano) kritični in samovšečni Fran Levstik se je nad Costo tako navdušil, da mu je nemudoma spesnil t. i. Veliko pesem, novemu županu posvečeno. V koseskarsko bombastični prigodnici je ganjeno zapel:

*"Ljubljana, mati naša, izvolila
tvoj um je, tvoje mlade si moči,
da jim usodo svojo izročila
svoj up in težo svojih bi skrbi."*

Čitalnični pevovodja Josef Fabian je pesem precej uglasbil in njegov pevski zbor jo je novemu županu zapel pri slovesni podoknici na večer njegove zaprisege dne 16. julija 1864.

Toda euforija ni dolgo trajala. Vzrok? Kaj drugega kot alkohol! Ponoči 23. julija 1867 se je Costa očitno vinsko potrjen vračal iz čitalnice. Na poti se je po lepi slovenski navadi pomudil še v eni (ali več?) krčmi. Seveda se je (spet po lepi slovenski navadi) zapletel v prepir in pretep. Kot se je kasneje zagovarjal, je, da bi reč umiril, na pomoč poklicel nekaj voljnih sokolov, ki so jih turnarjem baje krepko naložili. Hudo so naklestili predvsem nekega hlapca, ki se je čutil poklicanega, da z gnojnimi vilami nemškutarjem priskoči na pomoč. To je bil zadosten vzrok, da je oblast 25. septembra 1867 prekinila učinke Costovega "slovenskega" županovanja. Menda ni treba govoriti, da je bila s tem (zgodo)vin-skim dogodkom "slovenska stvar" v beli Ljubljani za dolga desetletja potisnjena na stranski tir.

Tako se ne gre čuditi, da je prekipelo tudi Levstiku, ki je zdaj župana pospremil z manj navdušnimi verzci:

*"Župana te volila je, Ljubljana!
Županstvo tebi je, kar zajcu boben;
tako sem jaz Štempiharju podoben,
kot ti županu, muha ti pijana!"⁵⁴*

Zgodbo smo izbrali, ker lepo kaže, kako pomembno vlogo je imel alkohol v slovenski narodnopolitični zgodovini. Nemalokrat je odločilno, celo usodno preokrenil politične boje.

Volilna tekma je namreč slejkoprej vedno potekala po metodi "mokrega prepričevanja" in zato lahko mirne duše zapišemo, da na Slovenskem ni bilo volitev - ne občinskih ne deželno- ali državnozbornih -, ki bi potekale brez rujne kapljice. Dr. Josip Vošnjak je v romanu Pobratimi (1889) tako predvolilno "seeno" tako le ovekovečil: "Bolj ko se je bližal dan volitev, tem huje so nadlegovali volilne može in mestni tajnik jih je obletaval kakor osa strd... Vino je teklo, kolikor ga je kdo hotel zliti vasc; preprostejšim ljudem so dajali žganje."

Tudi pri Trdini beremo podoben primer. V Krškem je na volitvah 1877. zmagal neki Žvižgavec, za njegovo zmago pa je bil bojda najbolj zaslužen - sod.

Izjemno podučna pa je zgodba o občinskih volitvah v Šentilju leta 1910. Slovenci so tamkaj z nadvse uspešno alkoholno agitacijo uspeli zmagati, tako da so v precejšnji meri izničili kolonizacijske uspehe Südmarke. Zgodba je na kratko takšna.

Kljub večmesečnim volilnim pripravam nobena stran nikakor ni mogla doseči prepričljive prednosti. Nemci so lahko računali na uspeh v prvem, Slovenci pa v tretjem volilnem razredu, medtem ko je v drugem vladalo ravnovesje. Torej je na volilno zmago lahko računala stran, ki bi ji uspelo pridobiti en glas več.

Uspelo je Slovincem. Na dan volitev so prišli na pomoč slovenski študentje iz Gradea, "ki so se mešali med kmetske može in sinove in dirjali na vse strani v družbi z domačini po bolj zaspane in omahljive volilce". Da bi preprečili morebitni slovenski poraz v tretjem volilnem razredu, so na volišče princslili tudi tri bolne starčke, enega med njimi od "mervouda zadetega" in sploh v takem stanju, da je neki pregreti Nемец na splošno ogorčenje slovenske strani besno pokomentiral, češ, ta je za na britof, ne pa za na volišče. Pa drugi volilni razred? Odločilen je bil 72-letni Lovro Lopič, ki je še na volitvah leta 1906 glasoval za nemško stranko.

⁵³ Celotno tozadevno štorijo bo bralec našel v: Matjaž Kmecl, Fran Levstik, v: Znameniti Slovenci, Ljubljana 1981.

⁵⁴ Fran Levstik, Zbrano delo, 2. knjiga, Ljubljana 1952, str. 259.

Tokrat so mu že navsezgodaj preprečili napačno odločitev: vrli študentje so ga prec naložili na sani in ga dostavili v slovenski volilni štab. Tam je - kot je v spominih zapisal Franc Žebot - "pri topli peči...možek srkal rujno Baumanovo starogorsko kapljico in je čez dobro uro trdno zaspal". Okoli poldneva so ga previdno zbudili, mu ga stisnili še pol bokala za korajžo, potem pa ga pospremili do volišča. Tu je pijani Lopič politično rešil še dandanašnji aktualno "šentiljsko vprašanje".⁵⁵

Naj s tem v zvezi povemo še besedo, dve o toliko opevanih taborih. Na Slovenskem so bili politični shodi vedno tudi pivski shodi. Celó v t.i. "svinčenih časih" bivšega režima si ni bilo mogoče misliti prvomajskega slavlja brez golaža in piva in ni bil pravi član samoupravne socialistične družbe človek, ki se ljudskega rajanja ni (primerno pivsko) udeležil. Zato pa brez dlake na jeziku, kot smo, kar povejmo, kaj da so bili v resnici tabori - ljudske veselice. Saj zato so pa tudi pritegnili tolikšne množice rodoljubov! In bogneđaj, da bi se kdo pri takih za narod nadvse važnih dogodkih pivsko "nazaj držal". Takemu se je zgodilo kot tistemu rcežu v Milčinskega Muhoborcih: možakar je bil sicer zvesti borec za narodno stvar, ampak na eni takšni veselici v dolenskih Močilah je popolnoma zatajil. Baš na ta velevažni dan je imel namreč "hromi želodec" in ga ni mogel dovolj udušiti, pa so zato njegovo rodoljubje vrgli med škarté, njega pa kljub vsem dotedanjim zaslugam (nikoli ga nihče na takih narodnih slavljih ni videl brez kozarca v roki!) odpakirali v penzijo, češ, kdor ga ne more več piti, je odslužen rodoljub.

Zato nas pa tudi ne čudijo poročila o tem, kako so potem v praksi delovali pivsko izvoljeni predstavniki naroda. Marburger Zeitung leta 1874. poroča, da v Celju občinski odbor ne more izglasovati niti najnujnejših zadev, ker je stalno nesklepčen. Dopisnik pojasnjuje, da zato, ker ga odborniki že od ranega jutra žulijo po mestnih gostilnah. Henrik Tuma v svojih spominih pripoveduje o podobnem pojavu v zvezi z dunajskim državnim zborom. Slovenski poslanci so baje ves božji dan "zasedali" v kavarni Landmann; če je bilo kaj resnujega, jih je moral priti iskat sluga iz parlamenta.⁵⁶

Takolc pivsko se je torej odločala in potrjevala politična volja slovenskega naroda. Je prenesramno, če rečemo, da je bila politična volja na Slovenskem velikokrat kar pivska volja? S to rečjo je bilo pač vedno neka-ko obratnosorazmerno: kolikor boljši so bili pivci, toli-

ko slabši so bili politiki. Zdaj celo Butalccm ne bi bilo težko ugotoviti, zakaj smo Slovenci vedno imeli tako slabe politike; človek pač ne more služiti dvema gospodarjema.

Ali pa vendarle! Po samostanih so vedno dokazovali, da se temeljito spoznajo tudi na vino in žganje. In resnici na ljubo: čez kloštrsko kapljico (pa kakršnokoli že) je skorajda ni.

2.7. BORCI ZOPER "ALKOHOLNO KUGO"⁵⁷

V Novicah iz leta 1845 na str. 36 beremo tudi tolc "domačo povest": 7. dan tega mesca so na Vačah neki- ga mladenčca per 25. letih v gojzdi mrtviga našli, ki se je bil neznosno žganja napil, in tako domu grede od mertuda zadet ob poti obležal. Naj bo ta žalostna prigodba vsim tistim v izgled, ki so žganju vdani, kakšna nesrečna smert jih čaka!"⁵⁸

Ta kratka vest, kot bi jo imenovali dancs, je v marsičem zelo značilna. Najprej, ker kaže, da tovrstni primeri očitno niso bili prav redki, potem pa tudi, ker je opremljena z za tiste (in kasnejše) čas kar običajnim svarilom, kaj se naposled zgodi tistemu, ki ga prevčč žlampa. Krasno izhodišče torej za kratko (o zadci bi se namreč dala napisati ccla knjiga!) razmišljanje o protialkoholnem gibanju na Slovenskem.

Dovolj znano je, da so se prvi pozivi k treznosti pojavili že zelo zgodaj. Že Valvazor namreč piše o "bratovščini Sv. Krištofa zoper pijančevanje in preklinjanje, ki jo je ustanovil neki baron Dietrichstein na Korškem v začetku 16.stoletja".⁵⁹ Člani - plemiči - 80 po številu - so, tako Valvazor, baje precej omilihi pijančevanje in preklinjanje po slovenskih dčzelah.

Tej trditvi pa ne gre preveč vcrjeti, sicer pri Janezu Svetokriškemu, ki je kot odličen pridigar gotovo imel kar precejšen vpliv na takratno populacijo, v tretji adventni pridigi ne bi brali takihle reči: "Rad verujem, de bi nekateri žnidarji radi imeli, de bi angeli za njih šivali, kadar oni gredo kvartat, pijačovat itd., de bi vodo u vino preobrnili, dc za vsakatirim štiham en glažek vina bi popili... En ribič, kateri cclu nuč jc v vodi stal, potrbuje vina inu si ga zašluži, kadar dosti ulovi, dc li pije, kar je prav; se opijant pak inu vse v hoštariji pustit, kar je udobil, le-tu nej prav. Bug pomagaj, vsaj nejste pijavke, katere taku dolgo vlečcjo, de samc od

⁵⁵ Za celovitejšo predstavo naj bralec prebere referat Janeza Cvirna s 26. zborovanja slovenskih zgodovinarjev v Slovenj Gradcu leta 1992, sicer pod naslovom Volilne mahinacije ob severni meji pred prvo svetovno vojno objavljen v ČZN, I/1993.

⁵⁶ Henrik Tuma, n.d., str. 146.

⁵⁷ Izraz povzemamo po naslovu pisanja nekega Jurija Trunka, ki ga najdemo v Dom in svet, 1902 (Alkoholova kuga).

⁵⁸ Kmecl, n.d., str. 44.

⁵⁹ Anton Mrkun, Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji, Ljubljana 1927, str. 82.

sebe dol padajo; najste gobe, katere vso tinto u sebe potegnjo; najste uni vrči iz Kane Galileje, kateri so bili taku polni, de je čez vinu šlu..."⁶⁰

Protialkoholni poskusi - individualni in kolektivni - so torej bili, in ni jih bilo malo. Bili pa so kar zapovrstjo neuspešni. Apeli slovenske inteligence (dr. Viljem Lipič, Matej Milharčič, Anton Martin Slomšek) so redoma naleteli na gluha ušesa. Podobno usodo so doživele tudi razne protialkoholne družbe. Tista na primer, ki jo je 1887. ustanovil ljubljanski škof Missia, ko je v t.i. pastirskem pismu potarnal nad strašnimi posledicami pijančevanja med svojimi ovčicami. Družba treznosti, kot se je imenovala, navkljub močnemu prizadevanju dušnih pastirjev ni dosegla nobenih vidnejših uspehov.

Če so šc v 19. stoletju naivno verjeli v čudežno "moč ozdravljenja" in temu primerno podeenjevali vsesplošno (folklorno) zasvojenost slovenskega "narodnega telesa", pa so na prelomu v naše stoletje začeli pihati povsem drugi (čcprav nič uspešnejši) vetrovi. Potem ko je med 9. in 14. aprilom 1901 bil na Dunaju osmi mednarodni protialkoholni kongres, ki so se ga med drugimi udeležili tudi dr. Janez Evangelist Krek, dr. Ivan Robida kot zastopnik dcželnega odbora Kranjske in dr. Frane Zupane, deželni vladni svetnik v Ljubljani, so tudi na Slovenskem ustanovili krcpko protialkoholno gibanje. Že 17. 9. 1902 je bil v Ljubljani 1. slovenski protialkoholni shod, ki se ga je udeležilo simboličnih 50 ljudi. V precej optimistični resoluciji so siecr med drugim priznali, da že omenjena Družba treznosti ni dosegla svojega namena, nasprotno, iz leta v leto več se pije. Zato so v kar številnih točkah predlagali, da naj se pod okriljem prečastitca kncoškofigijstva začne organizirano dclati, "da se kaj stori za omejitev pijančevanja".⁶¹

V naslednjih letih je sledilo kar nekaj podobnih dogodkov: ljubljanska sinoda (1903), 2. slovenski protialkoholni shod (1903), t.i. škofijski list (1904), "protialkoholne" učiteljske konference (1905), shod zastopnikov spodnještajerskih in koroških delavskih društev v Mariboru (1905)... Nekakšno piko na i je pomenila ustanovitev društva Abstinente (9. 11. 1905), ki mu je predsedoval tedaj zelo vplivni dr. Janez Evangelist Krek, izdajalo pa je društveno glasilo, imenovano Piščalka, mesečnik "za abstinentne, pive in pijance".

Piščalka je kar precej razglasila, da je za slovenski narod "sedaj najvažnejše socialno vprašanje alkoholno vprašanje" in se postavila na "stališče popolne absti-

nence, pod gcslom, da je alkohol strup in da ni nikdar potrebe vživati ta strup". Najbrž jc prav to (očitno prenapeto) stališče pomenilo vzrok njencga hitrega pogin: že s 17. številko (1907) ga je Piščalka - pravijo, da iz finančnih razlogov, najbrž pa iz obupa - nehala svirati.

Če odmislimo razumljivi odpor piveev, ki jim do abstinence nikakor ni bilo (človek pa lc mora biti narodno zaveden in vsaj malo spoštovati tradicijo, kajne?!), jc v tej zvezci presenetljivo daleč najhujši odpor pokazala prav inteligenca! In da jc reč še hujša, celo zelo katoliška inteligenca! Na stran odpornikov se je namreč postavil celo sam p. Stanislav Škrabee, sicer pameten mož in še do današnjih Toporišičevih koseskarskih izumov upoštevanja vreden jezikoslovec. Tako se je razvila tragikomična polemika med Piščalko in frančiškanskim Cvetjem, ki jc zagnalo vik in krik, češ, da je razglašanje vina za strup neposreden napad na Sveto pismo, ker, "čc jc vino strup, potem je Kristus izbral strup za materijo najvišjega zakramenta".⁶²

Tak nepričakovan odpor je vzpodbudil nekega M.V., da je leta 1906 dal na svitlo brošuro z naslovom Kaj je torej z alkoholom? V njej je kajpak hotel vrniti milo za drago tudi Škrabcu. Za uvod je neznani avtor pojasnil, da so bili vrli abstinenti pravzaprav napadeni, in nadaljeval: "K temu se je čutil poklicanega P. Stanislav Škrabee na platnicah svojega 'Cvetja'. Pa ravno on, glasnik redov sv. Frančiška, ki je bil vendar abstinente!... Zdaj pa se spozabi tako daleč, da - poleg mnogih drugih neokusnosti - pišč - naravnost nedostojno! - o 'evebih' in 'vamperlih', 's katerimi bomo maševali' (!)..."⁶³

Očitno jc, da v tej polemiki ni šlo lc za teološke "vzroke in učinke", v ozadju se je skrival spopad med konzervativno in napredno (katoliško) inteligenco. Še več: pri vsej reči je šlo - kot pač običajno na Slovenskem - za (politično) polarizacijo javnosti, ki jo je alkoholizem prav tako figo brigal kot v nedavnem "gladovnem primeru" dr. Janeza Ruglja. Ta in takšna polarizacija se namreč jasno čuti tudi v nič kaj katoliškem Slovanu 1904/5, kjer na strani 283 takratni urednik Fran Gove-

⁶² Nazadnje je to gotovo najnenavadnejšo polemiko v novejši slovenski zgodovini zaključil sam Fran Saleški Finžgar, ki je v pismu Piščalki zapisal tudi tole: "Boj demonu alkoholu je postala deviza zdravnikov, državnikov, sociologov in sploh vseh ljudi, ki imajo smisla in še dosti srca za človeštvo...Vzdihni alkoholnih bolnikov kriče tako, da se razlega po zemlji. In zaradi tega ne razumem, kako se je mogel vneti ta neslani boj zoper vas abstinentne. Čemu tu cepiti v dlake sv. pismo? Ali naj prigrmi Še danes kdo zoper Galilejev 'Eppur si muove' z Jozvoetovim 'Solnce stoj'!...Ni treba mučiti sv.pisma, kakor so ga za dobo bizantinizma razni čudni eksegeti." (Piščalka, 1906, str. 50.)

⁶³ M.V., Kaj je torej z alkoholom?, Ljubljana 1906, str. 8-9.

⁶⁰ Janez Svetokriški, Pridige, Ljubljana 1969, str. 86-87.

⁶¹ Anton Mrkun, n.d., str. 85-86.

kar s precej cinično pripombo pospremlja predstavitev prve številke Piščalke: "Torej mora napasti 'Piščalka' tudi konsumne gostilne in vse beznice na božjih potih!" In "prijazno" zaključí: "Ako doseže idealni g. urednik svoj namen vsaj v lastnem stanu, mu bomo z veseljem čestitali!"

Protialkoholno gibanje je po tej peripetiji - bilo je nasprotnik tudi "vseh takozvanih 'zmernih pijancev' in 'pametnih piveev' - temeljito presahnilo. Že res, da je Piščalko nadomestila Zlata doba, da je v letih 1914-1919 sledila t.i. Sveta vojska⁶⁴ in da je denimo v Mariboru še leta 1938 obstajala vrsta politično obarvanih treznostnih gibanj in društev, ki o njih beremo tudi v Jančarjevem Severnem siju: Zveza trezne mladine, socialno reformatorsko društvo Treznost, zadruga Brezalkoholna produkeija (ki naj bi skrbela za brezalkoholno vkuhanje in prekuhanje sadja!). Že res, da še danes obstajajo KZA in AA klubi... Toda, množičnih uspehov ni bilo in jih še vedno ni.⁶⁵

Fran Goestl, ki je v Kranjski deželni blaznici Studenec skušal zdraviti naše kar prešteviline pijanske prednike (v letih 1907/8 je imel kar 10% bolnikov s t.i. Säufervahnsin - pijansko blaznostjo, sicer pa baje celo od 10 - 40%!), je že leta 1893 resignirano zapisal: "Pijančevanje je žalibog prekletstvo Slovanov."⁶⁶ In?

Povejmo naravnost: Slovenci smo navkljub venetski teoriji in zameram zadnjih let še vedno Slovani, kar pa prav tako neradi priznamo kot "žejo, prirojeno našemu plemenu".

3.1. ZAKLJUČEK, KI TO SPLOH NI

Pa zaključimo naše popotovanje od vzrokov do učinkov nenavadne slovenske žeje z mislijo na Frana Levstika, ki je - na kar v tem kontekstu ne gre pozabiti - svoj znameniti literarni program simbolično vpel med dolenske vinograde in zidanice.⁶⁷

šanje: kako z zakonom urediti distribucijo alkohola in njegovo porabo v Evropski uniji? Evropejcev je le 12% svetovnega prebivalstva, popijejo pa 50% vsega alkohola, kolikor ga vsako leto pridelajo na Zemlji! Glej: Razgledi, 3. 3. 1995; Gail Vines, Jaz sem sproščen, ti si pijan.

⁶⁴ Fran Goestl, Pijanost in blaznost, Letopis Matice slovenske za leto 1893, str. 164-172.

⁶⁷ Fran Levstik je v Popotovanju ves ljudski. Svoj literarni pro-

⁶⁴ 30. maja 1919 so tudi v Celju ustanovili odsek Svete vojske, praktična posledica je bila morda leta 1923 izšla Naredba o pobijanju pijančevanja. Ne gre pa pozabiti tudi na radikalne pobude legendarnega profesorja s celjske gimnazije Emilijana Lileka, ki je takrat predlagal prohibicijo po ameriškem vzoru

⁶⁵ Seveda je treba reči, da se zlasti evropski strokovnjaki z alkoholizmom vse bolj ukvarjajo. Nič čudnega. Gre za veliko vpra-

Zaključimo ga z zgodbo o razvpitem kranjskem rogoviležu Maksu Rubežniku, ki je 20. septembra 1869 skupaj z Venelom Joeifom kalil nočni mir in red. Potem ko ga je stražnik Anton Bradaška "zavolj ponočnega nemira in razgrajanja aretoval", je Rubežnik zapri-seženo izjavil: "Ne bom rekel, da nisem vriskal, pijan sim bil, in zavolj tega ne morem kaj kaznovan biti. Pijan sim bil, in bom še, to mene nobeden ne bo odvadil, kakor tudi ne, da bi ne vriskal."⁶⁸

Sporočilo našega pisanja je torej jasno ko beli dan: na Slovenskem se je pilo in se bo pilo. Kakorkoli že obrnemo morje, vedno bo ostalo slano. Alkohol je - in ob to smo se večkrat obregnili - fenomen slovenstva, naš bog in naša smrt. Naš Eros-Tanatos, naša skrita in skrivnostna ljubezen.⁶⁹

O takšnih ljubeznih se ne govori; neprijetno je in boli. In zato menda je fenomenalno slovensko alkoholjube preraslo v svojevrsten tabu, ki ob njem gredo rakom žvižgat vse teorije. Teoretičnega vzroka preprosto ni mogoče najti, po učinkih, ki smo jih navedli, pa zlahka ugotovimo, da se praktični vedno najdejo. Ker - "pije mesar, ker je na stojnici mraz, in pije pek, ker je pred pečjo vroče, - pije ribič, ki je vedno ves premočen, in pije delavec v sušilnici, ker se mu grlo suši - pije verižnik in pije pribežnik, pije turist in pije pometač, vsak ima svoje utemeljevanje, svoj izgovor, svoj zagovor, pa tudi kmet, delavec, meščan, intiligent. Saj kmet težko dela, delavec slabo služi, meščan tako nima drugega kot svoj kozarček vina in intiligent pije menda, ker je intiligenten... in vsi lahko od danes na jutri pijačo opuste, če že mora biti."⁷⁰ Ampak je ne. In vsak ve, zakaj. In nihče ne ve, zakaj. In tudi to se navsezadnje imenuje zgodovina.

3.2. EPILOG

Leta 1912 se je slovenska srenja zbala za zdravje "prvega slovenskega pisatelja", ki so ga "škodljivi vplivi pogubnega gostilniškega okolja" že dodobra načeli. Zbrali so denar in ga poslali z "blagoslovljenega Rož-

nika". Kar nekaj časa ga je v svoji idilični kranjskogorski hišici gostil tudi njegov politični somišljenik, sicer nadvse urejeni, delavni in resnobni odvetnik, politik in publicist dr. Henrik Tuma, ki se je še posebej trudil za pisateljevo "očiščenje in pomlajenje".

Pa zaman. Nekaj mesecev kasneje mu je v pismu razočarano poočital: "Uplivali ste prav bridko name, ker sem konstatiral, da živite življenje dijaka brez dela. Isto posedanje in popivanje po krčmah, isto premlevanje dovtipov in šal, pravi suženj vsakdanjih navad brez cilja."⁷¹

Cankar mu je seveda užaljeno odbrusil: "Vi ste me pač videli ob vinu in puneah; živ krst pa me ne vidi tiste dolge tedne, dni in noči, ko hodim gor in dol kakor v rešetki in kujem s kladivom stavek na stavek. Saj jaz, hudiča, nisem kriv, da sem Slovenec."⁷²

Tako, pa smo se vrnili k našemu naslovu! Ni ga učinka brez vzroka: pijem, ker sem Slovenec; Slovenec sem, zato pač pijem.

Zusammenfassung

Ich trinke, also bin ich (Slowene) ...

... oder: Alkoholismus als Phänomen und Tabu des Slowenentums

Fran Šuklje, der berühmte slowenische Politiker des vorigen Jahrhunderts, schrieb einmal in seinen Memoiren, "der Durst" sei "unserem Stamme angeboren".

Auch wenn wir seinen boshaften Gedanken nur als eine weitere Kritik auf Rechnung des allseits idealisierten Autostereotyps des slowenischen Volkes verstehen wollen, müssen wir schließlich aber immerhin zugestehen: Im Land auf der Sonnenseite der Alpen wird schon seit jeher wirklich viel getrunken, und das einfach so in den Tag hinein, ohne Ordnung und ohne irgendeinen Grund.

Der Alkohol ist eben schon lange zu einem Teil der slowenischen Folklore geworden, der gewohnte Begleiter an Werk- und Feiertagen, das Getränk, das einem traditionell schwermütigen Volk die "Freude zurückbringt". Und schon lange ist er auch zu einem eigenartigen, schwer faßbaren und noch schwerer erklärbaren Phänomen geworden: Wirklich nicht jeder ist abhän-

gram namreč opremi tudi z ne prav redkimi "vinskimi" prizori in mislimi, na primer tole Mrtolazovo: "Popred bo nas konec, preden vina," ali pa Bojčev: "Kako bo človek jeseni brez vina? Zakaj sem pa trpel in guzo napenjal? Poleti je voda dobra; jeseni bi je ne pil za ne vem kaj!"

⁶⁸ Zgodovinski arhiv Ljubljana, fond Občina Kranj (KRA-2), arhivska enota 699 (1869).

⁶⁹ Ob tem se spominimo na prvo kitieo čudovite Gradnikove pesmi Eros-Tanatos:

"Pil sem te, in ne izpil, Ljubezen,
ko duhteče vino sladkih trt,
vžil sem te, da nisem bil več trezen
in da nisem vedel, da si Smrt."

⁷⁰ Fran Goestl, *Misterij duše*, Ljubljana 1924, str. 162.

⁷¹ Dušan Moravec, Ivan Cankar, v: *Znameniti Slovenci*, Ljubljana 1978, str. 196.

⁷² Prav tam.

gig, aber die Abhängigkeit ist dennoch allgegenwärtig, so, daß sie nicht nur individuelle, sondern auch die kollektive Existenz zu gefährden droht (Heute sterben in Slowenien jährlich 2000 Menschen an den Folgen übertriebenen Genusses alkoholischer Getränke).

Der Titel dieses Beitrags "Ich trinke, also bin ich..." will auf die seltsam verdrehte nationale Identität aufmerksam machen, die im Alkohol immer von neuem einen Beweis für das Slowenentum sucht (und findet?!): Ich trinke, also bin ich Slowenc; Slowene bin ich, also trinke ich. Mit ausgewählten, überaus zahlreichen "Beispielen" und "Geschichten" aus dem politischen, literarischen und auch alltäglichen Leben in der Vergangenheit sollen in der vorliegenden Erörterung einige Aspekte der geradezu phänomenalen Alkophilie aufgezeigt werden, von der Josip Jurčič sagte, daß sie sogar stärker als die Heimatliebe sei.

Die essayistisch gefärbte Erörterung ist bemüht, auch auf die überraschende Schweigsamkeit hinzuweisen, die außer bei "Ausbrüchen" einer (erfolglosen) Anti-Alkohol-Kampagne in bestimmten Geschichtsepochen regelmäßig dieses immergrüne slowenische Nationalproblem begleitet. Aus Scham? Aus einer kindischen Flucht vor der Wirklichkeit? Aus einem allseits idealisierten Autostereotyp heraus, der keine ernsthafte Kritik erträgt?

Wie auch immer: Diese Sache, über die man nicht gerne spricht, wird faktisch tabuisiert.

Doeh die Geschichte kann und darf nicht schweigen. Mit Schwejkscher Narretei und zugleich mit brennender Sorge enthüllt sie die Vielzahl an Daten über die Allgegenwärtigkeit und die große Verbreitung der slowenischen Alkophilie, die kein Ende findet - sie ist allüberall, von unglücklicher Liebe angefangen bis zu zerstörten Familien, von wichtigen nationalen Entscheidungen bis zu literarischen "Schieksalen"; ein recht allumfassender Gott, Eros-Thanatos.

Eben deshalb scheint der Schreiber bei diesem Unterfangen einem Fimmonteur nicht unähnlich, der aus unzähligen Katern, aus der Vielzahl des déjà vu ein so effektvolles Bild der Wirklichkeit wie nur irgend möglich zusammenstellt. Was immer er auch tut, immer bleibt ein Gefühl des Nichtgesagthabens zurück.

Beim slowenischen Alkoholismus, der als Phänomen und Tabu durch die Geschichte bis in die heutige Zeit nachverfolgt werden soll, bleibt fortwährend soviel Nichtgesagtes übrig, daß der Autor sich bemüßt fühlt, dringend dazu aufzurufen, dieses Problem im Rahmen einer Monographie wissenschaftlich zu bearbeiten.